

18.YÜZYILIN SON DÖNEMİNDE İSTANBUL'DAKİ ESNAF SİSTEMİNİN AHKÂM DEFTERLERİNE GÖRE SOSYO-EKONOMİK ANALİZİ (1775-1793)

ACCORDING TO THE AHKAM REGISTERS THE SOCIO-ECONOMIC ANALYSIS OF
THE CRAFTSMEN SYSTEM IN ISTANBUL IN THE LAST PERIOD OF THE 18TH
CENTURY (1775-1793)

M.Burak BULUTTEKİN¹

Öz

İstanbul'da faaliyet gösteren esnaf birliklerinin sosyo-ekonomik durumlarının belirlenip değerlendirildiği bu çalışma, 18.yüzyılın son dönemine ilişkin İstanbul AhkamDefterleri'nin incelenmesine yöneliktir.

18.yüzyıla ait İstanbul AhkamDefterleri'nde esnaf teşekkülleriyle ilgili olarak 198 tane hüküm tespit edildi. Bu hükümlerin analizi sonucunda, en fazla kararın, 8-9 numaralı defterde alındığı görüldü. İstanbul esnafının en fazla ihtilafa düştüğü ekonomik sorunlar; alım-satım, tahsis, kethüdalık, tevzi-taksim, narh ve dükkan nizamlarına ilişkindir. Bununla birlikte en fazla başvuru, İstanbul(Surici) kazasından yapılmıştır. Hem müracaat eden ve hem de şikayet edilen taraflar, çoğunlukla -şehirde yaşayan- yönetilenlerden oluşmuştur. Müracaat edenlerin %54'ünün Müslüman ve %28'i Gayrimüslim(bunun %95,4'ü Zimmi) olduğu belirlenirken, şikayet edilenlerin %42,7'si Müslüman ve %25,3'ü Gayrimüslim(yine bunun %91'i Zimmi)'dir. İncelenen dönemdeki başvuruların, %60,1'inin 1775-1779 döneminde yapıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler:18.yüzyıl, İstanbul Esnaf Sistemi, İstanbul Ahkam Defterleri

Abstract

This study, identifying and assessing with the socio-economic status of the craftsmen(esnaf) unions in Istanbul, intends to examine Istanbul Ahkam Registers in the last period of the 18th century.

198 provisions, which regards to the craftsmen unions, were determined in İstanbul Ahkam Registers of the 18th century. The analysis of these registers, the maximum of provisions were found with 8-9th part of them. The most economic problems of the craftsmen in İstanbul are trading, allocation, chamberlain(kethuda), distribution-division channels, fixed prices(narh) and workshops. Moreover, the most applications were made in İstanbul(surici) old town region. Both the applicants and the complainants are intensity composed by the raya which are dwelling in centrum. In the distribution of the religious, the applicants occur 54% of Muslim, and 28% of Non-Muslim(95.4% of this is composed by Zimmer/Zimmi) and the complainants occur 42,7% of Muslims, and 25,3% of Non-Muslims(91% of this is also composed by Zimmer). It was found that 60.1% of applications were made in the period of 1775-1779.

Key Words: 18th Century, The Craftsmen Unions System of Istanbul, Istanbul Ahkam Registers

¹Araştırma Görevlisi Doktor, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Mali Hukuk Anabilim Dalı, buluttekinb@gmail.com

I. GİRİŞ

Klasik dönem Osmanlı devlet sisteminde(1300-1600); dini, idari, ekonomik ve sosyal hayat bir bütündür. Sistemin temel hareket noktasının, adalet olduğu kabul edilir. Adaletin sağlanabilmesi için, sosyal refah gerekli görülmüş ve bütün toplum, kişinin kendisinden başlayarak, en yakınlardan dış halkalara kadar birbirine bağlanmıştır. Düşünce yapısının temelinde devletin, tecrübe birikimleri sonucunda olduğu ve mükemmeli bulduğu kabul edilir. Değişim, ancak bozulma yönünde olabilir. Devlet sistemi; dini ve siyasi bakımdan merkezi bir özellik taşıırken; idari, ekonomik ve mali konularda yerel niteliktedir.

Osmanlı Devleti'nde ekonominin temel görevi, halkın refahını arttırmaktır. Bu nedenle, öncelikle piyasada yeterince mal bulunmalıdır. Üretim, dağıtım ve tüketim sistemi, makro planlamaya göre yapılır ve ekonomin insana dayalı(arz yönlü) bir yapıda olması hedeflenir. Ekonomik sistem, küçük “kaza” birimleri şeklinde yapılanmıştır. Üretimdeki öncelikli amaç, kazada yaşayan insanların ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Yapılan üretimin temeli, ziraattır. Yine emek ve ürün fiyatlarının belirlenmesi ve denetimi(“narh sistemi”), sürekli olarak devletin kontrolü altında tutulmuştur. Bu ekonomik sistem içinde; üretim, sanayi ve iç ticaret hayatı, “esnaf birlikleri” adı verilen küçük ekonomik topluluklarla gelişme göstermiştir.

Osmanlı ekonomik sistemi içerisinde üretim, sanayi ve iç ticaret; küçük ekonomik topluluklardan oluşan “esnaf birlikleri” şeklinde teşkilatlanmıştır. Bu birlikler, “fütüvvet” ve “ahilik” kurumuna dayalı Selçuklu esnaf birliklerinin bir devamıdır. Bu yüzden esnaf, “fütüvvetname” denen yönetmeliklere tabi, hizmet ehli, diğergam, dayanışma, özerk bir yapıya sahiptir. Sistem rekabete değil işbirliğine, karşılıklı kontrol ve tahsis ilkelerine dayanarak iş ve çalışma hayatını disiplin altına almıştır. Sistem içinde, malların üreticiden tüketiciye en kısa yoldan intikali amaçlanmıştır. Esnaf birliklerinde, meslekteki maharet ve eskiliğe dayanan bir kademeleşme mevcuttur. Esnaf birlikleri içerisinde ihtiyaç duyuldukça yeni kadrolar oluşturulmuş ve böylelikle iç ticaret kesiminin aşırı büyümesi engellenmiştir. Birliklerin yönetimi; “kadı” ve “muhtesib” tarafından yapılır. İdari hiyerarşi, “şeyh”, “nakib”, “kethüda(kahya)”, “yiğitbaşı” ve “ehli vukuf(ehli-i hibre)” şeklinde kurulmuştur. Üretilen ve piyasaya arz edilen her şey kadının bilgisi dahilindedir. Diğer görevlerinin yanında, kadının bu teşkilatın da başı olması, piyasa üzerindeki devlet denetiminin göstergesi olarak kabul edilebilir.

Esnaf sistemi içinde ürün arzının, dolayısıyla bu ürünlerin fiyatlarının istikrarlı ve kalitelerinin standartlara uygun olması amaçlanmıştır. Yine esnaf düzeninin sağlanması için,

esnaf teşekküllerinin hinterlandına göre alım ve satımlarda tekeller oluşturulmuştur. Esnafın birbirlerinin üretim ve satış sahalarına taşmaları yasaktır. Esnafın işleyeceği hammadde tedarikinde “tahsis politikası” izlenmektedir. Belli hammaddeler ancak belirli bir esnaf grubuna göndermektedir. Bu tekellerdeki amaç; bir yandan haksız rekabetin ve işsizliğin önlenmesini sağlamak, diğer yandan da devletin üretim, mübadele ve fiyatları etkin bir şekilde denetleyebilmesiydi.

Geleneksel Osmanlı esnaf düzeni temel özelliklerini 18.yüzyıla kadar koruyabilmişti. Merkezi devlet ile taşradaki ayan arasındaki işbirliği azalmasına rağmen hala devam ediyordu. Ancak, özellikle yüzyılın sonlarından itibaren devlet, Batı'nın askeri, siyasal ve iktisadi gücü ile karşı karşıya geldi. Bu noktada bir hız kazanan bağımsızlık hareketleri, öte taraftan da Batının artan gücü karşısında, merkezi yönetimi bir dizi reform uygulamaya koyarak, devletin gücünü ve etkinliğini korumaya çalıştı. İç ve dış kaynaklı gelişmeler; Osmanlı Devleti'nin kurumları ve toplumsal/iktisadi yapılarını hızla dönüştürerek farklı üretim sistemlerinin oluşmasına neden oldu.

18.yüzyılın son çeyreğinden itibaren başlayan değişimler, ilk başta devletin siyasi ve ekonomik başkenti İstanbul'da etkilerini gösterdi. 18.yüzyıl boyunca İstanbul; ekonomik ve sosyal olarak köklü değişimlere uğradı. Yüzyılla birlikte yükselen küreselleşme eğilimleri kentte etkisini oldukça hissettirdi. Toplumsal hayat ve üretim sistemi üzerinde, esnaf teşekküllerinin etkinliği gittikçe azalmaya başladı. Nitekim İstanbul esnafı; özellikle dericilik, ipekli/yünlü/pamuklu dokumacılık, gemi inşaatı, para yapımı ve ev/savaş araçları üretiminde uzmanlaşmıştı. Bu yönüyle bölgedeki esnafın; devletin tüm sanayi, tarım, hayvancılık, maliye ve maden sektörleriyle karşılıklı-yoğun bağlantıları vardı. Dolayısıyla devlet sisteminin üretimden kaynaklı sorunları, ilk olarak İstanbul esnafını olumsuz yönde etkiledi. İstanbul esnafı, bir yandan oluşan kitlesel üretim sistemine adapte olmakta zorlanırken, öte taraftan da yerli sanayi mamullerinde ciddi dış rakiplerle karşı karşıya kalıyordu. Bu yönüyle İstanbul esnafı; ülkenin demografik, toplumsal, ekonomik ve sosyal değişimine mikro düzeyde bir prototip oluşturuyordu.

Osmanlı ekonomik sisteminde, karşılaşılan anlaşmazlıkların çözüm yeri, merkezi idaredir. Şikayet sahibinin başvurusu üzerine, Divan-ı Hümayun adı verilen merkezi karar organı, sorunu inceler. İncelenen ve kurulan meclis ile karara bağlanan ihtilaflar, ilgili kaza birimine, “padişah buyruğu” hükmünde, yazılı olarak bildirilir. Verilen hükümler, bağlayıcıdır. Bununla birlikte alınan her bir karar -sistemik olarak- derlenir ve Ahkam Defterleri adı verilen defterlere kaydedilir. Her bir şehire ilişkin olarak, ayrı defterler tutulur.

Numaralandırma sistemine göre kaydedilen bu defterler bu yönleriyle, dönemsel olarak yapılan araştırmalarda yol göstericidir. Nitekim bu arşiv çalışması, 1775-1793 yılları arasında İstanbul'da faaliyet gösteren esnaf birliklerinin sosyal, ekonomik ve hukuki özelliklerini; dönemin İstanbul Ahkam Defterleri kayıtları üzerinden belirleme ve değerlendirme gayesinde dir.

II. AHKÂM KAYITLARININ TASNİF ve ANALİZ YÖNTEMİ

A. TEMEL DEĞİŞKENLER

Klasik Dönem Osmanlı üretim sisteminin temelini oluşturan esnaf teşekkülleri, 18.yüzyılda dünyadaki siyasi ve ekonomik değişimlere paralel olarak yapısal değişiklikler gösterdi. Klasik dönem boyunca toplumun sosyal ve ekonomik yapısını düzenleyen esnaf teşekkülleri; dünyadaki keşiflerle birlikte yeni sanayi-ticaret yollarının oluşması, kitlesel üretim fikrinin yoğunlaşması ve devlet içindeki siyasi-askeri bozulmalarla birlikte 18.yüzyılın sonlarına doğru bozuldu. Bu değişim sürecini irdeleme gayesiyle çalışmamız dönemsel olarak 18.yüzyıl son çeyreği üzerine kuruldu. Bununla birlikte, Osmanlı Devleti'nin yönetim ve ekonomik merkezinin İstanbul olması nedeniyle, analizimizin yer değişkeni olarak İstanbul seçildi. Son olarak dönemin İstanbul esnafının özelliklerini tasniflemek için; Osmanlı Devleti'nin tüm hukuki ve ekonomik düzenlemelerini sistematik olarak kayıt altına alan Ahkâm Defteri Kayıtları çalışmanın temel argümanı olarak düşünüldü. Bu çerçevede çalışmanın; bağlayıcı süreci 18.yüzyılın son çeyreği (1775-1793), merkezi İstanbul, temel hareket alanı esnaf birlikleri ve odak noktası İstanbul Ahkâm Defterleri Kayıtları'dır.

B. TASNİF SİSTEMATİĞİ

18.yüzyılın son döneminde İstanbul'da faaliyet gösteren esnaf teşekküllerinin sosyo-ekonomik analizinin yapılabilmesi için, KAL'A editörlüğünde oluşturulan ekip tarafından transkribe ve Latinize edilmiş İstanbul Ahkâm Defteri² hükümleri araştırıldı ve esnaf sistemiyle ilgili olan hükümler tespit edildi. Defter kayıtlarındaki bu hükümler için,

- (a) defter numaraları,
- (b) ihtilaf konuları,
- (c) başvuru yerleri,
- (d) ihtilafın taraflarının sosyal konumları,

²Ahmet TABAKOĞLU, Ahmet KAL'A, Salih AYNURAL, İsmail KARA ve Eyüp Sabri KAL'A, **İstanbul Ahkam Defterleri İstanbul Esnaf Tarihi 2 (1764-1793)**, İstanbul Külliyyatı VIII, İstanbul Araştırmaları Merkezi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul, 1998.

(e) ihtilafın taraflarının dinleri ve

(f) başvuru yılları, temel analiz sahaları olarak düşünüldü. Her bir hüküm bu sistematiğe göre-öncelikle kendi içlerinde ve daha sonra da genel analize tabi tutularak- incelendi. Tasnifler Excel ortamında kaydedildi. Ulaşılan tüm veriler tablolaştırılarak, analize uygun hale getirildi.

İstanbul Ahkâm Defterleri kayıtları tutulurken, defterlere numaraları verilirdi. Bu numaralandırma sistematiği, hükümlere belirlilik kazandırmanın yanı sıra, dönemlerin oluşmasına da imkan sağlardı. Bu çerçevede, ilk tasnif değişkenimiz defter numaraları oldu. 18.yüzyılın son çeyreğinde İstanbul Ahkâm Defterleri'ndeki 198 tane hükmün esnaf teşekkülleriyle ilgili olduğu tespit edildi. Bu hükümlerin, 8-12 numaralı defterlerde yer aldıkları belirlendi.

Ahkâm Defterleri'nde tutulan kayıtlarda, verilen hükümle ilgili açıklamalara da yer verilirdi. Bu verilerden, sorunun, hangi nedenlerden kaynaklandığına ilişkin genel bir kanı oluşurdu. Çalışmanın kapsamında, öncelikle, esnaf sistemine ilişkin sorunlara neden oluşturabilecek hukuki konuların neler olabileceği belirlenmeye çalışıldı. Dönem içinde yürürlükte olan kamu hukuku ve özel hukuk kapsamına girebilecek mevzuatlar incelendi ve bunun sonucunda, esnaf teşekküllerine ait sorunları, konu türlerine göre sınıflandırıldı.

19.yüzyılın sonuna kadar İstanbul(Dersaadet), idari ve yargısal yapı bakımından,(a)Suriçi(İstanbul kent merkezi) ve(b)Bilad-ı Selase(Üç Belde: Galata,Üsküdar veHaslar) kazaları olarak bölümlenirdi. Ahkâm defteri kayıtlarında, verilen hükmün geçtiği yerler(diğer bir ifadeyle başvuru yerleri), kazalara göre değil, nahiyelere göre açıklanmaktaydı. 18.yüzyıl İstanbul'uyla ilgili olarak yapılan diğer çalışmalar da göz önüne alınarak, kayıt yerleri; İstanbul(Suriçi),Galata(Beyoğlu), Üsküdar ve Haslar(Eyüp, Surdışı) kazaları ile ilgili yerlerin alt nahiyelerine göre³tasnife tabi tutuldu.

³ Nitekim yaptığımız değerlendirmede, dönemin İstanbul'una ait bu dört ana kazanın, nahiyeleri şöyle belirlendi:

a)İstanbul(Suriçi)kazası; kendi içinde, (i)Merkez ve (ii)Rumeli,

b)Galata(Beyoğlu)kazası; kendi içinde, (i)Kapıdağ, (ii)Marmara, (iii)Bandırma, (iv)Çorlu, (v)Mahmutpaşa, (vi)Kasımpaşa, (vii)Mudanya, (viii)Pınarhisar, (ix)Beyoğlu, (x)Erdek, (xi)Gemlik ve (xii)Yeniköy,

c)Üsküdarkazası; kendi içinde, (i)Karamürsel, (ii)Gebze, (iii)Şile, (iv)Kartal, (v)Kandıra, (vi)Taşköprü, (vii)Kaymaz, (viii)Yalakabad(Yalova), (ix)Yaros, (x)Adalar, (xi)Ağaçlı, (xii)Kocaeli, (xiii)Şeyhler, (xiv)Tuzla, (xv)Kadıköy, (xvi)Genceli, (xvii)Geyve, (xviii)Viros, (xix)Sarıçayır ve (xx)Darıca,

d)Haslar(Eyüp, Surdışı)kazası; (i)Silivri, (ii)Midye, (iii)Terkos, (iv)Büyükçekmece, (v)Çatalca, (vi)Burgaz, (vii)Ereğli, (viii)Hasköy, (ix)Istranca, (v)Küçükçekmece, (xi)Bigados, (xii)Paşalimanı, (xiii)Lapseki, (xiv)Vize, (xv)Gelibolu, (xvi)Tiranca, (xvii)Şarköy, (xviii)Malkara, (xix)Keşan, (xx)Edirne, (xxi)Kırklareli, (xxii)Tekirdağ, (xxiii)İnöz, (xxiv)Selvi, (xxv)Yapağca ve (xxvi)Kalfaköyü olarak nahiyelerine ayrıldı.

Esnaf teşekküllerinin sorunlarının çözümü için verilen hükümler, malum olduğu üzere, iki taraf arasındaki sorunların çözümü amacını taşır. Çalışma dahilinde, bu iki taraf, sosyal konumlarına göre, (1)başvuruyu/şikâyeti yapan(diğer bir ifadeyle, verilen hükümde sorun yaşadığı belirtilen taraf), “müracaat eden” ve (2)başvuruya neden olan(diğer bir ifadeyle, verilen hükümde soruna neden olduğu belirtilen taraf), “şikâyet edilen” olarak ayrıldı ve tasniflendi.

Bilindiği üzere, Klasik Osmanlı idari sınıflandırmasında, sosyal konumlanma, genel çerçevede, (a)“yöneten”(devlet yönetiminde söz sahibi olan zümre) ve(b)“yönetilen”(devlet sınırları içinde yerleşik olarak yaşayan halk) ayrımı şeklindedir. Bununla birlikte, bu yöneten ve yönetilen kesimleri de, bir alt gruplandırma yapılarak -kendi içlerinde- yerleşim yerlerine göre (i)“şehirli”(şehirde yaşayan) veya(ii)“köylü”(köyde yaşayan) olarak ayrılabilirdi. Budüşünceden hareketle, incelenen defter hükümlerinde verilen genel bilgilerden, tarafların sosyal konumları, (i)“yöneten” ve “yönetilen” genel sınırlandırması ve (ii)bunların yerleşim yerleri olan “şehirli” ve “köylü” ayrımları tespit edildi.

Ahkâm kayıtlarında, ihtilafın taraflarıyla ilgili, dini bilgilere de yer veriliyordu. Defterlerdeki bu dağılımdan yola çıkarak, çalışmamızda da, dini ayrımlara göre bir tasnif ve analizin yapılması gerektiği düşünöldü. İhtilafın tarafların dinlerine göre; ilk ayırım,(a)“Müslüman” ve (b)“Gayrimüslim” olarak yapıldı. Yine Gayrimüslimler kendi aralarında, hükümlerde belirttikleri şekliyle, (i)“Zimmi”, (ii)“Yahudi” ve (iii)“Nasrani” olarak alt kategorilere ayrıldı.

Son olarak alınan kararlar, İstanbul AhkâmDefterleri’ne kaydedilirken, başvuru yılları da -önemli bir değişken olarak- belirtilir. Çalışma dönemimizin 18.yüzyılın son çeyreği olduğögöz önüne alınarak, defterlerdeki esnaf sistemine ilişkin kararların, sadece bu dönemle ait olanlarını kapsamımıza dahil edildi.⁴

⁴Örnek Tasnif:“Silivri’de çörekçi dükkanının kiracılık nizamına ve bu nizama mülk sahibi tarafından yapılan müdahalenin ilgili kadılıkta görülerek önlenmesine dair hüküm” şeklinde özetlenebilecek hükmün tasnifi şöyle yapılmıştır:

İSTANBUL AHKAM DEFTERİ			İhtilafın Konusu	Yer	Tarafların Sosyal Konumları		Tarafların Dinleri		Yıl
Defter No	Sayfa No	Hüküm No			Müracaat Eden	Şikâyet Edilen	Müracaat Eden	Şikâyet Edilen	
9	108	389	Kiracılık Nizamı	Haslar Silivri	Yönetilen Şehirli	Yönetilen Şehirli	Zimmi	Müslüman	1777

III. İSTANBUL AHKÂM DEFTERLERİNE GÖRE 18.YÜZYILIN SON DÖNEMİNDE İSTANBUL'DAKİ ESNAF SİSTEMİNİN ANALİZİ: BULGULAR

18.yüzyılın son döneminde tutulan İstanbul Ahkâm Defterleri'ne göre İstanbul esnafının⁵, hukuki ve ekonomik açıdan incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular, hükümlerin, temel değişkenlerine uygun olarak sırasıyla; (i) defter numaraları, (ii) ihtilaf konuları, (iii) başvurunun yapıldığı yerler, (iv) tarafların sosyal konumları, (v) tarafların dinleri ve (vi) hükümlerin verildiği yıla göre başlıklandırılması açıklanabilir.

A.HÜKÜMLERİN DEFTER NUMARALARINA GÖRE ANALİZİ

İstanbul esnafının sorunlarına ilişkin olarak verilen hükümler, Ahkâm Defterlerine kaydedilirken, dönemler itibariyle defterlere numaralar verilir. Bu sistematik, hükümlerin yıllar itibariyle tasnifinde, yol göstericidir. Bu nedenle, 18.yüzyıl sonunda İstanbul'daki esnaflara ilişkin olarak verilen hükümlerin değerlendirilmesinin hedeflendiği bu çalışmada, ilk değişken olarak defter numaraları incelendi.

Tablo 1. Defter Numaralarına Göre Hüküm Sayısı

	DEFTER NUMARASI					TOPLAM
	8	9	10	11	12	
HÜKÜM SAYISI	64	55	33	36	10	198
YÜZDE DAĞILIMI(%)	32,3	27,8	16,7	18,2	5,1	100

⁵İncelediğimiz kayıtlarda lafz olunan esnaf taifeleri şunlardır: Abacı, Akideci, Alıcı, Arabacı, Aşçı, Attar, Bağcevan, Bakırcı, Bakkal, Balık Tuzlayıcı, Balıkçı, Balmumcu, Balmumu Dökücü, Barutcu, Bastırmacı, Bazarcı, Berber, Bezzaz, Bıçakçı, Billurcu, Boğasıcı, Boyacı(Al Boyacı, Elvan Boyacı, Lal Boyacı, Kürk Boyacı), Börekçi, Buğday Döğici, Bükücü, BürüncükBükücü(İbrişim Bükücü), Camcı, Celeb, Cerrâh, Çarıkcı, Çârıyektı, Çıkıkcı, Çıkırcı, Çiçekçi, Çizmeci, Çömlerçi, Çörekçi, Debbağ, Debbağhane, Dellal, Derzi, Dikici, Dökmeci, Döşekçi, Dülbentçi, Etmekçi, Francacı, Furuncı, Gazzaz, Gözlemeci, Göztaşçı, Habbaz, Hallaç, Hammamcı, Hammal, Hancı, Hasırcı, Helvacı, HintDöğici, Horasancı, Hoşabcı, Hurdeci, Hürde-furuş, İğneci, Kadayıfçı, Kağıtçı, Kalafatçı, Kalaycı, Kalıbcı, Kalpakçı, Kapamacı, Kara Timürcü, Kassab, Kaşıkçı, Kayıkcı(Piyade Kayıkcı), Kaymakçı, Kebacı, Kebeci, Keçeci, Kerasteci, Kettancı, Kıbracı, Kıyıcı, Kirecci, Kirişçi, Koltukçı, Koçici, Koğacı, Kömürçi, Kufeci, Kunduracı, Kutucu, Kuyumcu, Külâhçı, Kürek Yapucu, Kürekçi, Kürkçi, Mandıracı, Manav, Mavnacı, Meşkeci, Meyhaneci, Mezarcı, Mezbeci, Mismarçı, Mumcu, Muhtab, Nakkaş, Nalbent, Nalbur, Nalinci, Navluncı, Neccar, Nessac, Pabuç Dikici, Lacivert Pabuç Dikici, Paçacı, Parçacı, Remadçı, Rençber, Sabuncı, Saka, Sandalçı, Sebzeci, Sepetçi, Sermayeci, Serrac, Sırık Hammalları, Sıvacı, Simidci, Sofıcı, Soğancı, Sucukçı, Süzenci, Süpürgeci, Şalçı, Şerbetçi(Şeker Şerbetçi, Ayakta Şerbetçi, SükkeriŞerbetçi), Şişeci, Tacir, Tarakçı, Taşçı, Tavukçı, Tekneci, Topcu, Tuğlacı, Tulumbacı, Turşıcı, Tüccar, Tütüncü, Ütücü, Vezneci, Yapağıcı, Yaş Yemişçi, Yemenici, Yorgancı ve Yumurtacı (orijinal yazımlar korunmuştur).

Hükümlere ilişkin olarak defter numaraları incelendiğinde, ilgili dönemde, esnaf teşekkülleriyle ilgili olarak, 8⁶ ve 9⁷ numaralı defterlerde yoğunluğun olduğu görülmektedir. Hükümlerin, 12⁸ numaralı Ahkâm defterinde başvuruların nispeten düştüğü söylenebilir.

Tablo 2. Defter Numaralarına Göre Başvuru Yıllarının Dağılımı

YIL	DEFTER NUMARASI					TOPLAM
	8	9	10	11	12	
1775-1779	64	55	-	-	-	119
1780-1784	-	-	33	1	-	34
1785-1789	-	-	-	26	-	26
1790-1793	-	-	-	9	10	19
TOPLAM	64	55	33	36	10	198

Ahkâm defterleri, yıllara göre numaralandırılır. Bu nedenle, defter numaraları üzerinden, başvuruların hangi yıllarda daha fazla yapıldıkları değerlendirilebilir. Beşer yıllık periyotlara ayırarak incelediğimizde görülüyor ki, esnaflara ait şikâyetlerin, 1775-1779 yılları arasında 8 ve 9 numaralı defterler üzerinde yoğunlaştığı görülebilir. 1780-1784 yılları arasında da şikâyetlerin fazla olduğu ve dönemin sonuna doğru nispeten azaldığı⁹ tespit edilebilir.

⁶8 numaralı deftere ait kayıtlar şunlardır: **Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA) 8/705, BOA 8/725, BOA 8/726, BOA 8/734, BOA 8/741, BOA 8/742, BOA 8/744, BOA 8/756, BOA 8/758, BOA 8/774, BOA 8/796, BOA 8/800, BOA 8/810, BOA 8/814, BOA 8/841, BOA 8/863, BOA 8/864, BOA 8/865, BOA 8/866, BOA 8/867, BOA 8/868, BOA 8/869, BOA 8/896, BOA 8/897, BOA 8/898, BOA 8/906, BOA 8/907, BOA 8/914, BOA 8/919, BOA 8/937, BOA 8/939, BOA 8/943, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/980, BOA 8/981, BOA 8/984, BOA 8/990, BOA 8/1027, BOA 8/1033, BOA 8/1059, BOA 8/1061, BOA 8/1076, BOA 8/1091, BOA 8/1092, BOA 8/1101, BOA 8/1141, BOA 8/1142, BOA 8/1144, BOA 8/1145, BOA 8/1174, BOA 8/1198, BOA 8/1199, BOA 8/1205, BOA 8/1223, BOA 8/1230, BOA 8/1231, BOA 8/1257, BOA 8/1258, BOA 8/1260, BOA 8/1265, BOA 8/1266, BOA 8/1268 BOA ve BOA 8/1270.**

⁷9 numaralı deftere ilişkin defter kayıtları şöyledir: **BOA 9/28, BOA 9/35, BOA 9/48, BOA 9/52, BOA 9/71, BOA 9/79, BOA 9/83, BOA 9/101, BOA 9/107, BOA 9/144, BOA 9/163, BOA 9/168, BOA 9/217, BOA 9/219, BOA 9/232, BOA 9/249, BOA 9/252, BOA 9/287, BOA 9/360, BOA 9/365, BOA 9/379, BOA 9/389, BOA 9/408, BOA 9/427, BOA 9/440, BOA 9/447, BOA 9/448, BOA 9/451, BOA 9/453, BOA 9/495, BOA 9/597, BOA 9/604, BOA 9/613, BOA 9/662, BOA 9/677, BOA 9/678, BOA 9/703, BOA 9/731, BOA 9/749, BOA 9/794, BOA 9/841, BOA 9/849, BOA 9/882, BOA 9/917, BOA 9/956, BOA 9/1014, BOA 9/1054, BOA 9/1078, BOA 9/1101, BOA 9/1112, BOA 9/1135, BOA 9/1204, BOA 9/1253, BOA 9/1307 ve BOA 9/1323.**

⁸ 12 numaralı deftere ilişkin kayıtlar şunlardır: **BOA 12/6, BOA 12/7, BOA 12/48, BOA 12/67, BOA 12/102, BOA 12/150, BOA 12/214, BOA 12/217, BOA 12/220 ve BOA 12/308.**

⁹ Dönem sonuna doğru azalan defterler 10 ve 11 numaralı defterlerdir. Bunlardan 10 numaralı defteri içeren kayıtlar, **BOA 10/50, BOA 10/84, BOA 10/93, BOA 10/145, BOA 10/175, BOA 10/214, BOA 10/226, BOA 10/227, BOA 10/238, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/304, BOA 10/383, BOA 10/398, BOA 10/428, BOA 10/474, BOA 10/481, BOA 10/512, BOA 10/525, BOA 10/567, BOA 10/584, BOA 10/753, BOA 10/763, BOA 10/827, BOA 10/871, BOA 10/893, BOA 10/894, BOA 10/948, BOA 10/948, BOA 10/953, BOA 10/986, BOA 10/1009, BOA 10/1012 ve BOA 10/1014 iken 11 numaralı defterler, **BOA 11/1, BOA 11/2, BOA 11/3, BOA 11/5, BOA 11/67, BOA 11/114, BOA 11/143, BOA 11/176, BOA 11/200, BOA 11/311, BOA 11/389, BOA 11/426, BOA 11/508, BOA 11/551, BOA 11/556, BOA 11/597, BOA 11/658, BOA 11/706, BOA 11/726, BOA 11/739, BOA 11/747, BOA 11/749, BOA 11/803, BOA 11/804, BOA 11/825, BOA 11/834, BOA 11/848, BOA 11/866, BOA****

B. HÜKÜMLERİN İHTİLAFIN KONUSUNA GÖRE ANALİZİ

Verilen hükümlerin, ihtilafın konusuna göre analizi çerçevesinde, her bir hüküm için ihtilafın konuları belirlendi. Bu konular, başvurunun yapıldığı yerler ve yıllara göre değerlendirildi.

Tablo 3. İhtilafın Konusuna Göre Hüküm Sayılarının Dağılımı

İHTİLAFIN KONUSU	HÜKÜM SAYISI	YÜZDE DAĞILIMI(%)
ALIM SATIM NİZAMI	97	18,0
KETHÜDALIK NİZAMI	50	9,3
TEVZİ TAKSİM NİZAMI	42	7,8
ESNAF ADEDİ NİZAMI	9	1,7
DÜKKAN AÇMA NİZAMI	29	5,4
DÜKKAN ADEDİ NİZAMI	29	5,4
USTALIK, KALFALIK VE ÇIRAKLIK NİZAMI	24	4,4
GEDİK NİZAMI	19	3,5
NARH NİZAMI	36	6,7
İMALAT NİZAMI	12	2,2
İSTİHDAM NİZAMI	23	4,3
KİRACILIK NİZAMI	19	3,5
FİYAT NİZAMI	10	1,9
ÜCRET NİZAMI	15	2,8
TAHSİS NİZAMI	72	13,3
SALHANEDE HAYVAN KESİMİ NİZAMI	16	3,0
DÜKKAN VE GEDİĞİN MİRASEN İNTİKALİ NİZAMI	11	2,0
KAYITÇI ESNAFININ İSKELE NİZAMI	4	0,7
ESNAF VERGİSİ NİZAMI	8	1,5
GENEL NİZAM	15	2,8

Dönemin hükümleri, ihtilafın konusuna göre değerlendirildiğinde, esnaf şikâyetlerinin çoğunlukla, “alım-satım”¹⁰ ve “tahsis”¹¹ nizamlarına yönelik olduğu belirlenebilir. Toplam

11/902, BOA 11/905, BOA 11/907, BOA 11/963, BOA 11/970, BOA 11/1007, BOA 11/1033 ve BOA 11/1035 kayıtlarından oluştu.

¹⁰BOA 8/725, BOA 8/726, BOA 8/741, BOA 8/742, BOA 8/756, BOA 8/774, BOA 8/796, BOA 8/800, BOA 8/810, BOA 8/863, BOA 8/864, BOA 8/865, BOA 8/867, BOA 8/868, BOA 8/869, BOA 8/896, BOA 8/897, BOA 8/898, BOA 8/906, BOA 8/907, BOA 8/914, BOA 8/919, BOA 8/937, BOA 8/939, BOA 8/943, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/980, BOA 8/981, BOA 8/990, BOA 8/1027, BOA 8/1076, BOA 8/1092, BOA 8/1101, BOA 8/1142, BOA 8/1174, BOA 8/1198, BOA 8/1199, BOA 8/1205, BOA 9/28, BOA 9/35, BOA 9/48, BOA 9/71, BOA 9/163, BOA 9/217, BOA 9/219, BOA 9/287, BOA 9/379, BOA 9/451, BOA 9/453, BOA 9/495, BOA 9/597, BOA 9/662, BOA 9/731, BOA 9/794, BOA 9/841, BOA 9/917, BOA 9/1054, BOA 9/1253, BOA 9/1307, BOA 10/50, BOA 10/175, BOA 10/214, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/304, BOA 10/398, BOA 10/763, BOA 10/871, BOA 10/948, BOA 10/953, BOA 10/1012, BOA 10/101, BOA 11/1, BOA 11/2, BOA 11/3, BOA 11/143, BOA 11/551, BOA 11/556, BOA 11/597, BOA 11/658, BOA 11/706, BOA 11/726, BOA 11/739, BOA 11/749, BOA 11/825, BOA 11/834, BOA 11/848, BOA 11/866, BOA 11/902, BOA 11/905, BOA 11/963, BOA 11/970, BOA 11/1007, BOA 11/1033, BOA 12/67 ve BOA 12/150.

¹¹BOA 8/725, BOA 8/726, BOA 8/734, BOA 8/741, BOA 8/742, BOA 8/744, BOA 8/758, BOA 8/774, BOA 8/810, BOA 8/841, BOA 8/864, BOA 8/867, BOA 8/868, BOA 8/896, BOA 8/906, BOA 8/907, BOA 8/914, BOA 8/937, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/990, BOA 8/1059, BOA 8/1142, BOA 8/1174, BOA 8/1198, BOA 8/1199, BOA 8/1205, BOA 8/1231, BOA 8/1258, BOA 8/1260, BOA 9/28, BOA 9/35, BOA 9/83, BOA 9/107, BOA 9/163, BOA 9/168, BOA 9/219, BOA 9/379, BOA 9/440, BOA 9/495, BOA 9/678, BOA 9/841, BOA 9/956, BOA 9/1014, BOA 10/145, BOA 10/238, BOA 10/256, BOA 10/304, BOA 10/428, BOA 10/481, BOA 10/763, BOA 10/871, BOA 10/1012, BOA 10/1014, BOA 11/1, BOA 11/2, BOA 11/143, BOA 11/551,

başvuruların %31,3'ü bu iki konu üzerinedir. Yine “kethüdalık”¹², “tevzi taksim”¹³, “narh”¹⁴ ve “dükkan”¹⁵ nizamları üzerine de çeşitli ihtilafların oluştuğu görülmektedir.¹⁶

BOA 11/658, BOA 11/706, BOA 11/726, BOA 11/749, BOA 11/825, BOA 11/866, BOA 11/963, BOA 11/1007, BOA 11/1033, BOA 12/7, BOA 12/48, BOA 12/67, BOA 12/150 ve BOA 12/220.

¹²**BOA 8/800, BOA 8/865, BOA 8/868, BOA 8/869, BOA 8/939, BOA 8/990, BOA 8/1092, BOA 8/1141, BOA 8/1174, BOA 8/1265, BOA 8/1266, BOA 8/1268, BOA 8/1270, BOA 9/28, BOA 9/48, BOA 9/52, BOA 9/71, BOA 9/144, BOA 9/219, BOA 9/232, BOA 9/287, BOA 9/360, BOA 9/379, BOA 9/440, BOA 9/678, BOA 9/794, BOA 9/1014, BOA 9/1054, BOA 9/1078, BOA 9/1204, BOA 10/227, BOA 10/474, BOA 10/481, BOA 10/584, BOA 10/763, BOA 10/827, BOA 10/893, BOA 10/953, BOA 10/1012, BOA 11/389, BOA 11/556, BOA 11/597, BOA 11/706, BOA 11/848, BOA 11/866, BOA 11/905, BOA 11/1007, BOA 11/103, BOA 12/48 ve BOA 12/102.**

¹³**BOA 8/734, BOA 8/800, BOA 8/867, BOA 8/869, BOA 8/896, BOA 8/897, BOA 8/898, BOA 8/907, BOA 8/937, BOA 8/943, BOA 8/964, BOA 8/981, BOA 8/1092, BOA 8/1142, BOA 8/1174, BOA 9/28, BOA 9/101, BOA 9/144, BOA 9/217, BOA 9/219, BOA 9/287, BOA 9/440, BOA 9/451, BOA 9/1054, BOA 9/1078, BOA 9/1101, BOA 10/763, BOA 10/827, BOA 10/871, BOA 10/953, BOA 10/1014, BOA 11/551, BOA 11/556, BOA 11/706, BOA 11/739, BOA 11/749, BOA 11/825, BOA 11/848, BOA 11/866, BOA 11/1007, BOA 11/1033 ve BOA 12/308.**

¹⁴**BOA 8/734, BOA 8/741, BOA 8/758, BOA 8/841, BOA 8/863, BOA 8/868, BOA 8/897, BOA 8/898, BOA 8/914, BOA 8/939, BOA 8/964, BOA 8/981, BOA 8/990, BOA 8/1092, BOA 8/1174, BOA 8/1199, BOA 9/28, BOA 9/48, BOA 9/79, BOA 9/168, BOA 9/219, BOA 9/232, BOA 9/360, BOA 9/447, BOA 9/451, BOA 9/453, BOA 9/495, BOA 9/597, BOA 9/794, BOA 9/917, BOA 9/1204, BOA 10/214, BOA 10/753, BOA 11/551, BOA 11/706, BOA 11/866 ve BOA 11/902.**

¹⁵Dükkan açma nizamı, **BOA 8/734, BOA 8/914, BOA 8/1101, BOA 8/1141, BOA 8/1145, BOA 8/1258, BOA 9/71, BOA 9/360, BOA 9/365, BOA 9/408, BOA 9/427, BOA 9/613, BOA 9/731, BOA 9/794, BOA 9/849, BOA 9/1014, BOA 9/1054, BOA 9/1078, BOA 9/1101, BOA 10/50, BOA 10/145, BOA 10/383, BOA 10/481, BOA 10/948, BOA 11/67, BOA 11/389, BOA 11/726, BOA 11/1007 ve BOA 12/48** kayıtlarına ilişkinen Dükkan adedi nizamı, **BOA 8/725, BOA 8/734, BOA 8/741 BOA 8/758, BOA 8/774, BOA 8/898, BOA 8/919, BOA 8/943, BOA 8/980, BOA 8/1027, BOA 8/1101, BOA 8/1257, BOA 9/101, BOA 9/144, BOA 9/168, BOA 9/427, BOA 9/451, BOA 9/613, BOA 9/731, BOA 9/849, BOA 9/1014, BOA 9/1101, BOA 10/145, BOA 10/256, BOA 10/304, BOA 10/383, BOA 10/481, BOA 12/67 ve BOA 12/217** kayıtlarında yer almaktadır.

¹⁶Bununla birlikte; Esnaf adedi nizamı, **BOA 8/964, BOA 8/1059, BOA 8/1061, BOA 8/1223, BOA 9/217, BOA 9/448, BOA 10/753, BOA 11/3 ve BOA 12/6;** Ustalık, kalfalık ve çıraklık nizamı, **BOA 8/1033, BOA 8/1144, BOA 8/1230, BOA 9/83, BOA 9/144, BOA 9/168, BOA 9/232, BOA 9/360, BOA 9/448, BOA 9/1078, BOA 9/1204, BOA 9/1323, BOA 10/304, BOA 10/383, BOA 10/753, BOA 10/893, BOA 11/389, BOA 11/804 ve BOA 12/48;** Gedik nizamı, **BOA 8/1027, BOA 8/1033, BOA 8/1101, BOA 8/1257, BOA 9/249, BOA 9/451, BOA 9/849, BOA 9/1014, BOA 10/145, BOA 10/238, BOA 10/304, BOA 10/481, BOA 10/753, BOA 10/1012, BOA 11/804, BOA 11/902, BOA 11/907, BOA 12/7 ve BOA 12/217;** İmalat nizamı, **BOA 8/705, BOA 10/256, BOA 10/304, BOA 10/398, BOA 10/474, BOA 10/1012, BOA 11/389, BOA 11/508, BOA 11/726, BOA 11/905, BOA 12/48 ve BOA 12/67;** İstihdam nizamı, **BOA 8/1033, BOA 8/1059, BOA 8/1061, BOA 8/1231, BOA 8/1265, BOA 8/1266, BOA 8/1268, BOA 8/1270, BOA 9/79, BOA 9/144, BOA 9/168, BOA 9/1323, BOA 10/428, BOA 10/474, BOA 10/986, BOA 10/1009, BOA 11/5, BOA 11/200, BOA 11/389, BOA 11/426, BOA 11/747, BOA 11/1035 ve BOA 12/214;** Kiracılık nizamı, **BOA 8/725, BOA 8/756, BOA 8/866, BOA 8/919, BOA 8/1144, BOA 8/1199, BOA 8/1257, BOA 9/389, BOA 9/447, BOA 9/604, BOA 9/849, BOA 9/1014, BOA 10/84, BOA 10/304, BOA 10/512, BOA 10/894, BOA 11/176, BOA 11/804 ve BOA 12/6;** Fiyat nizamı, **BOA 8/758, BOA 8/906, BOA 8/919, BOA 9/83, BOA 10/214, BOA 10/281, BOA 10/953, BOA 11/556, BOA 11/739 ve BOA 11/749;** Ücret nizamı, **BOA 8/725, BOA 8/1076, BOA 8/1091, BOA 8/1205, BOA 8/1257, BOA 8/1265, BOA 8/1266, BOA 8/1268, BOA 8/1270, BOA 9/749, BOA 9/1253, BOA 9/1307, BOA 9/1323, BOA 10/93, BOA 10/226, BOA 11/5 ve BOA 12/214;** Salhanede hayvan kesimi nizamı, **BOA 8/726, BOA 8/863, BOA 8/867, BOA 8/868, BOA 8/869, BOA 8/907, BOA 8/919, BOA 8/990, BOA 8/1092, BOA 8/1223, BOA 8/1258, BOA 9/35, BOA 10/525, BOA 11/739, BOA 11/825 ve BOA 11/963;** Dükkan ve gediğin mirasen intikali nizamı, **BOA 8/943, BOA 9/52, BOA 9/144, BOA 9/1101, BOA 9/1112, BOA 10/84, BOA 10/753, BOA 11/114, BOA 12/67, BOA 12/214 ve BOA 12/220;** Kayıkçı esnafının iskele nizamı, **BOA 9/678, BOA 9/749, BOA 10/584 ve BOA 11/200;** Esnaf vergisi nizamı, **BOA 8/796, BOA 8/800, BOA 8/981, BOA 9/379, BOA 9/1054, BOA 10/567, BOA 10/827 ve BOA 11/1007 ve Genel nizam, BOA 8/814, BOA 8/984, BOA 8/1260, BOA 9/252, BOA 9/365, BOA 9/408, BOA 9/677, BOA 9/703, BOA 9/882, BOA 9/917, BOA 9/1135, BOA 10/986, BOA 11/311, BOA 11/803 ve BOA 11/834** kayıtlarında yer alır.

Tablo 4. İhtilafın Konusuna Göre Başvuru Yerlerinin Dağılımı

YER	İHTİLAFIN KONUSU																			
	Alım satım Nizamı	Kethüdalık Nizamı	Tevzi taksim Nizamı	Esnaf adedi Nizamı	Dükkân Açma Nizamı	Dükkân Adedi Nizamı	Ustalık, Kalfalık ve Çıraklık Nizamı	Gedik Nizamı	Narh Nizamı	İmalat Nizamı	İstihdam Nizamı	Kiracılık Nizamı	Fiyat Nizamı	Ücret Nizamı	Tahsis Nizamı	Salhanede Hayvan Kesimi Nizamı	Dükkân ve Gedğin Mirasen İntikali Nizamı	Kayıtçı Esnafının İskele Nizamı	Esnaf Vergisi Nizamı	Genel Nizam
İSTANBUL	74	41	33	7	19	17	21	13	23	8	12	9	8	4	49	11	7	2	7	9
GALATA	14	7	6	-	5	8	-	4	8	4	5	2	-	3	17	1	2	2	-	2
ÜSKÜDAR	4	1	2	2	2	1	-	-	1	-	4	1	-	4	4	2	2	-	-	1
HASLAR	7	3	1	-	3	3	3	2	4	-	2	7	2	4	2	2	-	-	1	3
Toplam	97	50	42	9	29	29	24	19	36	12	23	19	10	15	72	16	11	4	8	15

18.yüzyıl son döneminin İstanbul'una ait esnafa sorunları, İstanbul'un bölgesel dağılımı açısından da değerlendirildi. İncelenen Ahkâm defterlerinde görüldü ki, en fazla sorunu oluşturan alım-satım ve tahsisi nizamı sorunlarına ait başvuruların, yoğunlukla İstanbul(Suriçi)bölgelerinden yapıldığı görülmüştür. Yine esnaflara ilişkin olarak yaşanan sorunların; Galata bölgesinde, tahsis ve alım-satım nizamıyla; Üsküdar bölgesinde, alım-satım, tahsisi, istihdam ve ücret nizamıyla ve Haslar bölgesinde, yine alım-satım ve kiracılık nizamıyla ilgili oldukları tespit edilebilir.

Tablo 5. İhtilafın Konusuna Göre Başvuru Yıllarının Dağılımı

YIL	İHTİLAFIN KONUSU																			
	Alım satım Nizamı	Kethüdalık Nizamı	Tevzi taksim Nizamı	Esnaf adedi Nizamı	Dükkân Açma Nizamı	Dükkân Adedi Nizamı	Ustalık, Kalfalık ve Çıraklık Nizamı	Gedik Nizamı	Narh Nizamı	İmalat Nizamı	İstihdam Nizamı	Kiracılık Nizamı	Fiyat Nizamı	Ücret Nizamı	Tahsis Nizamı	Salhanede Hayvan Kesimi Nizamı	Dükkân ve Gedğin Mirasen İntikali Nizamı	Kayıtçı Esnafının İskele Nizamı	Esnaf Vergisi Nizamı	Genel Nizam
1775-1779	60	30	26	6	19	22	15	8	31	1	12	12	4	11	44	12	5	2	5	11
1780-1784	13	9	5	1	5	5	5	6	1	5	5	4	3	3	10	1	2	1	2	1
1785-1789	15	6	8	-	3	-	3	2	4	3	4	2	3	-	9	2	1	1	-	3
1790-1793	9	5	3	2	2	2	1	3	-	3	2	1	-	1	9	1	3	-	1	-
TOPLAM	97	50	42	9	29	29	24	19	36	12	23	19	10	15	72	16	11	4	8	15

İhtilaf konularının son analizi, başvuru yıllarına göre yapıldı. İhtilaf konusuna göre, başvuru yılları incelendiğinde, görüldü ki;1775-1779 yılları arasında yoğunlukla alım-satım, tahsis, kethüdalık, tevzi-taksim ve narh; 1780-1784 yılları arasında yoğunlukla alım-

satım,tahsis ve kethüdalık; 1785-1789yoğunlukla yılları arasında alım-satım, tahsis, tevzi-taksim ve kethüdalık ve 1790-1793 yılları arasında yine yoğunlukla alım-satım ve tahsis ile ilgili sorunları yaşanmıştır.

C. HÜKÜMLERİN BAŞVURUNUN YAPILDIĞI YERE GÖRE ANALİZİ

Hükümlerin başvurunun yapıldığı yere göre incelenmesi kapsamında, her bir hüküm, İstanbul(Suriçi), Galata, Üsküdar ve Haslar(Eyüp) kazalarına göre tasniflendi. Bu dört temel kazanın hinterlandına giren nahiyeler belirlendi. Başvurun yapıldığı yerler, son olarak başvuru yıllarına göre değerlendirilerek, İstanbul esnafının bölgesel sorunlarının yıllar itibariyle nasıl değiştiği açıklanmaya çalışıldı.

Tablo 6. Başvurunun Yapıldığı Yere Göre Hüküm Sayısı

	BAŞVURU YERİ				TOPLAM
	İSTANBUL (SURİÇİ)	GALATA	ÜSKÜDAR	HASLAR (EYÜP)	
Hüküm Sayısı	124	31	14	29	198
Yüzde Dağılımı(%)	62,6	15,7	7,1	14,6	100

Başvurunun yapıldığı yere ilk önce hüküm sayıları incelendi. Dönemin İstanbul esnafıyla ilgili verilen 198 hükmün, yoğunlukları açısından, İstanbul(Suriçi)¹⁷, Galata¹⁸, Haslar¹⁹ ve Üsküdar²⁰ bölgeleri sıralamasıyla oluştuğu tespit edildi. İstanbul(Suriçi) bölgesi,

¹⁷BOA 8/725, BOA 8/742, BOA 8/756, BOA 8/758, BOA 8/796, BOA 8/800, BOA 8/810, BOA 8/841, BOA 8/863, BOA 8/864, BOA 8/865, BOA 8/867, BOA 8/868, BOA 8/869, BOA 8/897, BOA 8/898, BOA 8/906, BOA 8/907, BOA 8/914, BOA 8/919, BOA 8/939, BOA 8/943, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/981, BOA 8/990, BOA 8/1033, BOA 8/1061, BOA 8/1092, BOA 8/1101, BOA 8/1141, BOA 8/1142, BOA 8/1144, BOA 8/1145, BOA 8/1174, BOA 8/1198, BOA 8/1205, BOA 8/1223, BOA 8/1230, BOA 8/1231, BOA 8/1265, BOA 9/28, BOA 9/48, BOA 9/52, BOA 9/71, BOA 9/107, BOA 9/144, BOA 9/163, BOA 9/168, BOA 9/217, BOA 9/232, BOA 9/287, BOA 9/360, BOA 9/365, BOA 9/379, BOA 9/408, BOA 9/427, BOA 9/440, BOA 9/448, BOA 9/451, BOA 9/495, BOA 9/613, BOA 9/662, BOA 9/677, BOA 9/703, BOA 9/841, BOA 9/849, BOA 9/882, BOA 9/956, BOA 9/1014, BOA 9/1054, BOA 9/1078, BOA 9/1101, BOA 9/1112, BOA 9/1135, BOA 9/1253, BOA 9/1307, BOA 9/1323, BOA 10/238, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/304, BOA 10/398, BOA 10/584, BOA 10/753, BOA 10/827, BOA 10/893, BOA 10/953, BOA 10/986, BOA 10/1012, BOA 10/101, BOA 11/1, BOA 11/2, BOA 11/3, BOA 11/143, BOA 11/200, BOA 11/389, BOA 11/426, BOA 11/556, BOA 11/597, BOA 11/658, BOA 11/706, BOA 11/726, BOA 11/739, BOA 11/747, BOA 11/749, BOA 11/803, BOA 11/804, BOA 11/825, BOA 11/834, BOA 11/848, BOA 11/866, BOA 11/902, BOA 11/905, BOA 11/970, BOA 11/1007, BOA 11/1033, BOA 12/6, BOA 12/7, BOA 12/48, BOA 12/102, BOA 12/150, BOA 12/217 ve BOA 12/220.

¹⁸BOA 8/705, BOA 8/734, BOA 8/741, BOA 8/744, BOA 8/774, BOA 8/896, BOA 8/1027, BOA 8/1199, BOA 8/1260, BOA 8/1268, BOA 9/219, BOA 9/249, BOA 9/447, BOA 9/678, BOA 9/731, BOA 9/749, BOA 9/794, BOA 9/917, BOA 10/145, BOA 10/428, BOA 10/474, BOA 10/481, BOA 10/763, BOA 10/871, BOA 10/1009, BOA 11/5, BOA 11/114, BOA 11/508, BOA 11/551, BOA 11/963 ve BOA 12/67.

¹⁹BOA 8/814, BOA 8/866, BOA 8/980, BOA 8/984, BOA 8/1076, BOA 8/1257, BOA 8/1258, BOA 8/1266, BOA 9/83, BOA 9/389, BOA 9/453, BOA 9/597, BOA 9/604, BOA 9/1204, BOA 10/175, BOA 10/214, BOA 10/226, BOA 10/227, BOA 10/383, BOA 10/512, BOA 10/525, BOA 10/567, BOA 10/894, BOA 10/948, BOA 11/176, BOA 11/311, BOA 11/907, BOA 11/1035 ve BOA 12/308.

dönemin esnaf sorunlarının %62,6'sinin yaşandığı yer oldu ki bu noktadan hareketle, 18.yüzyılın son döneminde İstanbul'daki esnaf teşekküllerinin yoğunlukla İstanbul(Suriçi) çevresinde yoğunlaştığı sonucunu çıkarmamız doğru olacaktır.

Hükümlerin başvuru yerlerine göre dağılımları incelenirken, bir diğer sorumuz şu oldu: Dönemin İstanbul kazalarının, kendilerine bağlı nahiyeleri bazında ayrımları nasıldır ve esnaflara ilişkin sorunlar sıklıkla hangi nahiyelerden yapılmıştır? Bu soruya cevap olarak bölgeler nahiyelerine göre ayrıldı ve esnaflara ait hükümlerin hangi nahiyelerden yapıldığı tespit edildi.

Tablo 7. Galata Kazası İçin Verilen Finansal Hükümlerin Nahiyelere Göre Dağılımı

GALATA					
NAHİYE	Hüküm Sayısı	Yüzde Dağılımı(%)	NAHİYE	Hüküm Sayısı	Yüzde Dağılımı(%)
BANDIRMA	2	6,5	KASIMPAŞA	2	6,5
BEŞİKTAŞ	2	6,5	MARMARA	1	3,2
GEMLİK	1	3,2	YENİKÖY	2	6,5
BELİRTİLMEMİŞ	21	67,7	TOPLAM	31	100

Galata kazası, kendisine bağlı nahiyeler çerçevesinde ayrıldığında görüldü ki, Galata bölgesindeki esnaf sorunları, yoğunluklu olarak Bandırma²¹, Beşiktaş²² ve Kasımpaşa²³ nahiyelerinde yaşanmıştır.²⁴

Tablo 8. Üsküdar Kazası İçin Verilen Finansal Hükümlerin Nahiyelere Göre Dağılımı

ÜSKÜDAR					
NAHİYE	Hüküm Sayısı	Yüzde Dağılımı(%)	NAHİYE	Hüküm Sayısı	Yüzde Dağılımı(%)
KARAMÜRSEL	3	21,4	ŞİLE	1	7,1
YOROS	2	14,3	GEKBUZE	1	7,1
BELİRTİLMEMİŞ	7	50	TOPLAM	14	100

Yine paralel şekilde, Üsküdar kazasına ait nahiyeler belirlendi ve Üsküdar bölgesindeki esnaf sorunlarının sıklıkla, Karamürsel²⁵ ve Yoros²⁶, da yaşandığı tespit edildi.²⁷

²⁰BOA 8/726, BOA 8/937, BOA 8/1059, BOA 8/1091, BOA 8/1270, BOA 9/35, BOA 9/79, BOA 9/101, BOA 9/252, BOA 10/50, BOA 10/84, BOA 10/93, BOA 11/67 ve BOA 12/214.

²¹BOA 8/1199 ve BOA 11/114.

²²BOA 8/705 ve BOA 8/774.

²³BOA 11/5 ve BOA 11/963.

²⁴ Yine Galata hinterlandına giren diğer nahiyeler şu kayıtlarda bulunmaktadır: Gemlik, BOA 9/917; Marmara, BOA 10/1009 ve Yeniköy, BOA 9/731 ve BOA 10/145.

²⁵BOA 9/35, BOA 9/252 ve BOA 10/93.

Tablo 9. Haslar Kazası İçin Verilen Finansal Hükümlerin Nahiyelere Göre Dağılımı

HASLAR (EYÜP)					
NAHİYE	Hüküm Sayısı	Yüzde Dağılımı(%)	NAHİYE	Hüküm Sayısı	Yüzde Dağılımı(%)
BURGOS	2	6,9	HASKÖY	3	10,3
ÇEKMECE-İ KEBİR	2	6,9	MİDYE	4	13,8
ÇEKMECE-İ SAĞIR	4	13,8	SİLİVRİ	5	17,2
EDİRNE	1	3,4	TERKOS	1	3,4
BELİRTİLMEMİŞ	7	24,1	TOPLAM	29	100

Üçüncü olarak Haslar(Eyüp) kazasının nahiyelerine göre analizleri sonucunda, dönemin Haslar bölgesi hinterlandındaki esnaf sorunlarının yoğunlukla; Silivri²⁸, Çekmece-i Sağır(Küçükçekmece)²⁹, Midye³⁰ ve Hasköy³¹ nahiyelerinde yaşandığı belirlenmiştir.³²

Tablo 10. Başvuru Yerine Göre Başvuru Yıllarının Dağılımı

BAŞVURU YILI	BAŞVURU YERİ			
	İSTANBUL (SURIÇİ)	GALATA	ÜSKÜDAR	HASLAR (EYÜP)
1775-1779	78	18	9	14
1780-1784	13	8	3	10
1785-1789	20	3	1	2
1790-1793	13	2	1	3
TOPLAM	124	31	14	29

Başvurunu yapıldığı yer ile ilgili son değerlendirmemiz, başvuru yıllarına ilişkin oldu. Bu çerçevede 1775-1793 yılları arasında, İstanbul esnafının sorunlarına ilişkin olarak yapılan başvurular, beşer yıllık periyotlara ayrıldı. İncelediğimiz dönemde, İstanbul'un dört merkezinde de, esnaf sorunlarına ilişkin olarak verilen hükümlerin, yoğunlukla 1775-1779 yılları arasını kapsadığı³³ belirlendi.³⁴

²⁶BOA 8/1091 ve BOA 10/50.

²⁷ Yine Üsküdar hinterlandına giren diğer nahiyelerden; Şile, BOA 10/84 ve Gekbuze(Gebze), BOA 8/726 defterlerinde bulunmaktadır.

²⁸BOA 8/866, BOA 9/389, BOA 10/226, BOA 10/512 ve BOA 11/907.

²⁹BOA 9/453, BOA 9/597, BOA 9/604 ve BOA 10/175.

³⁰BOA 8/814, BOA 10/227, BOA 11/311 ve BOA 11/1035.

³¹BOA 8/1076, BOA 9/1204 ve BOA 10/567.

³² Yine Haslar hinterlandındaki diğer yerler şu kayıtlarda yer almaktadır: Burgos, BOA 10/383 ve BOA 10/525; Çekmece-i Kebir(Büyükçekmece), BOA 10/214 ve BOA 10/894; Edirne, BOA 8/1258 ve Terkos, BOA 12/308.

³³1775-1779 yılları arasında dağılım şöyledir: İstanbul(Suriçi), BOA 8/725, BOA 8/742, BOA 8/756, BOA 8/758, BOA 8/796, BOA 8/800, BOA 8/810, BOA 8/841, BOA 8/863, BOA 8/864, BOA 8/865, BOA 8/867, BOA 8/868, BOA 8/869, BOA 8/897, BOA 8/898, BOA 8/906, BOA 8/907, BOA 8/914, BOA 8/919, BOA 8/939, BOA 8/943, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/981, BOA 8/990, BOA 8/1033, BOA 8/1061, BOA 8/1092, BOA 8/1101, BOA 8/1141, BOA 8/1142, BOA 8/1144, BOA 8/1145, BOA 8/1174, BOA 8/1198, BOA 8/1205, BOA 8/1223, BOA 8/1230, BOA 8/1231, BOA 8/1265, BOA 9/28, BOA 9/48, BOA 9/52, BOA 9/71, BOA 9/107, BOA 9/144, BOA 9/163, BOA 9/168, BOA 9/217, BOA 9/232, BOA 9/287, BOA 9/360, BOA

D. HÜKÜMLERİN TARAFLARIN SOSYAL KONUMLARINA GÖRE ANALİZİ

Verilen hükümlerin, taraflara göre değerlendirilmesinde, öncelikle taraflar belirlendi. Kadıya başvuru yapan taraf “müracaat eden”, kendisi üzerine hüküm verilen diğer taraf ise “şikâyet edilen” olarak adlandırıldı. Sonrasında hükme konu olan bu taraflar, sosyal konumlarına(yöneten ve yönetilen olma durumlarına) göre analiz edildi.

Tablo 11. Tarafların Sosyal Konumlarına Göre Hüküm Sayıları: Yöneten ile Yönetilen Dağılımları

SOSYAL KONUM	MÜRACAAT EDENİN SOSYAL KONUMU		ŞİKÂYET EDİLENİN SOSYAL KONUMU	
	Hüküm Sayısı	Yüzde Dağılımı(%)	Hüküm Sayısı	Yüzde Dağılımı(%)
I. YÖNETEN	6	3,2	15	7,4
A. Şehirli	6	3,2	14	6,9
B. Köylü	-	-	1	0,5
II. YÖNETİLEN	180	96,8	189	92,6
A. Şehirli	177	95,2	171	83,8
B. Köylü	3	1,6	18	8,8
TOPLAM	186	100	204	100

Verilen hükümler, “müracaat eden” ve “şikâyet edilen” olarak adlandırıldığımız iki tarafın, sosyal konumlarını belirlemeye yönelik olarak, “yöneten” ve “yönetilen” ayrımına

9/365, BOA 9/379, BOA 9/408, BOA 9/427, BOA 9/440, BOA 9/448, BOA 9/451, BOA 9/495, BOA 9/613, BOA 9/662, BOA 9/677, BOA 9/703, BOA 9/841, BOA 9/849, BOA 9/882, BOA 9/956, BOA 9/1014, BOA 9/1054, BOA 9/1078, BOA 9/1101, BOA 9/1112, BOA 9/1135, BOA 9/1253, BOA 9/1307 ve BOA 9/1323; Galata, BOA 8/705, BOA 8/734, BOA 8/741, BOA 8/744, BOA 8/774, BOA 8/896, BOA 8/1027, BOA 8/1199, BOA 8/1260, BOA 8/1268, BOA 9/219, BOA 9/249, BOA 9/447, BOA 9/678, BOA 9/731, BOA 9/749, BOA 9/794 ve BOA 9/917; Üsküdar, BOA 8/726, BOA 8/937, BOA 8/1059, BOA 8/1091, BOA 8/1270, BOA 9/35, BOA 9/79, BOA 9/101 ve BOA 9/252 ve Haslar, BOA 8/814, BOA 8/866, BOA 8/980, BOA 8/984, BOA 8/1076, BOA 8/1257, BOA 8/1258, BOA 8/1266, BOA 9/83, BOA 9/389, BOA 9/453, BOA 9/597, BOA 9/604 ve BOA 9/1204.

³⁴Bununla birlikte İstanbul(Suriçi) kazasının diğer yıllar itibariyle dağılımı şu kayıtlarda yer almaktadır: 1780-1784 yılları arasında BOA 10/238, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/304, BOA 10/398, BOA 10/584, BOA 10/753, BOA 10/827, BOA 10/893, BOA 10/953, BOA 10/986, BOA 10/1012 ve BOA 10/1014; 1785-1789 yılları arasında, BOA 11/1, BOA 11/143, BOA 11/200, BOA 11/389, BOA 11/426, BOA 11/556, BOA 11/597, BOA 11/658, BOA 11/706, BOA 11/726, BOA 11/739, BOA 11/747, BOA 11/749, BOA 11/803, BOA 11/804, BOA 11/825, BOA 11/834, BOA 11/848, BOA 11/866 ve BOA 11/902; 1790-1793 yılları arasında, BOA 11/2, BOA 11/3, BOA 11/905, BOA 11/970, BOA 11/1007, BOA 11/1033, BOA 12/6, BOA 12/7, BOA 12/48, BOA 12/102, BOA 12/150, BOA 12/217 ve BOA 12/220. Yine -benzer şekilde- Galata kazası, 1780-1784 yılları arasında BOA 10/145, BOA 10/428, BOA 10/474, BOA 10/481, BOA 10/763, BOA 10/871, BOA 10/1009 ve BOA 11/5; 1785-1789 yılları arasında BOA 11/114, BOA 11/508 ve BOA 11/551 ve 1790-1793 yılları arasında BOA 11/963 ve BOA 12/67; Üsküdar kazası 1780-1784 yılları arasında, BOA 10/50, BOA 10/84 ve BOA 10/93; 1785-1789 yılları arasında, BOA 11/67 ve 1790-1793 yılları arasında BOA 12/214 ve Haslar kazası, 1780-1784 yılları arasında, BOA 10/175, BOA 10/214, BOA 10/226, BOA 10/227, BOA 10/383, BOA 10/512, BOA 10/525, BOA 10/567, BOA 10/894 ve BOA 10/948, 1785-1789 yılları arasında, BOA 11/176 ve BOA 11/311 ve 1790-1793 yılları arasında, BOA 11/907, BOA 11/1035 ve BOA 12/308 kayıtlarında yer alır.

göre incelendi. Bu analiz sistemine uygun olarak, yöneten ve yönetilen dağılımları değerlendirildiğinde, hem müracaat eden³⁵ ve hem de şikâyet edilen³⁶ tarafın, çoğunlukla, şehirde ikamet eden yönetilenlerden oluştuğu tespit edildi. Dönemin İstanbul esnafından, sorunların çözümüne ilişkin olarak müracaat edenlerin, %95,2 gibi oldukça yüksek bir kısmı,

³⁵Müracaat edenlerden; Yönetenler, BOA 8/841, BOA 8/974, BOA 8/1270, BOA 11/726, BOA 11/848 ve BOA 12/308'de bulunurken, Yönetilenler, BOA 8/705, BOA 8/725, BOA 8/726, BOA 8/734, BOA 8/741, BOA 8/742, BOA 8/744, BOA 8/756, BOA 8/758, BOA 8/774, BOA 8/796, BOA 8/800, BOA 8/810, BOA 8/841, BOA 8/863, BOA 8/864, BOA 8/865, BOA 8/866, BOA 8/867, BOA 8/868, BOA 8/869, BOA 8/896, BOA 8/897, BOA 8/898, BOA 8/906, BOA 8/907, BOA 8/914, BOA 8/919, BOA 8/937, BOA 8/939, BOA 8/943, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/980, BOA 8/981, BOA 8/990, BOA 8/1027, BOA 8/1033, BOA 8/1059, BOA 8/1061, BOA 8/1076, BOA 8/1092, BOA 8/1101, BOA 8/1141, BOA 8/1142, BOA 8/1144, BOA 8/1145, BOA 8/1174, BOA 8/1198, BOA 8/1199, BOA 8/1205, BOA 8/1223, BOA 8/1230, BOA 8/1231, BOA 8/1257, BOA 8/1258, BOA 8/1260, BOA 8/1265, BOA 8/1266, BOA 8/1268, BOA 9/28, BOA 9/35, BOA 9/48, BOA 9/52, BOA 9/71, BOA 9/101, BOA 9/107, BOA 9/144, BOA 9/163, BOA 9/168, BOA 9/217, BOA 9/219, BOA 9/232, BOA 9/249, BOA 9/252, BOA 9/287, BOA 9/360, BOA 9/365, BOA 9/379, BOA 9/389, BOA 9/408, BOA 9/427, BOA 9/440, BOA 9/447, BOA 9/448, BOA 9/451, BOA 9/613, BOA 9/662, BOA 9/677, BOA 9/678, BOA 9/703, BOA 9/749, BOA 9/794, BOA 9/841, BOA 9/849, BOA 9/882, BOA 9/917, BOA 9/956, BOA 9/1014, BOA 9/1054, BOA 9/1078, BOA 9/1101, BOA 9/1112, BOA 9/1135, BOA 9/1204, BOA 9/1253, BOA 9/1307, BOA 9/1323, BOA 10/50, BOA 10/84, BOA 10/93, BOA 10/145, BOA 10/175, BOA 10/214, BOA 10/226, BOA 10/238, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/304, BOA 10/383, BOA 10/398, BOA 10/428, BOA 10/474, BOA 10/481, BOA 10/512, BOA 10/525, BOA 10/567, BOA 10/584, BOA 10/753, BOA 10/763, BOA 10/827, BOA 10/871, BOA 10/893, BOA 10/894, BOA 10/948, BOA 10/953, BOA 10/986, BOA 10/1009, BOA 10/1012, BOA 10/1014, BOA 11/1, BOA 11/2, BOA 11/3, BOA 11/5, BOA 11/67, BOA 11/114, BOA 11/143, BOA 11/176, BOA 11/200, BOA 11/311, BOA 11/389, BOA 11/426, BOA 11/556, BOA 11/597, BOA 11/658, BOA 11/706, BOA 11/726, BOA 11/739, BOA 11/747, BOA 11/749, BOA 11/804, BOA 11/825, BOA 11/834, BOA 11/866, BOA 11/902, BOA 11/905, BOA 11/907, BOA 11/963, BOA 11/970, BOA 11/1007, BOA 11/1033, BOA 12/6, BOA 12/7, BOA 12/48, BOA 12/67, BOA 12/102, BOA 12/150, BOA 12/214, BOA 12/217 ve BOA 12/220'de yer alır.

³⁶Şikâyet edilenlerden; Yönetenler, BOA 8/705, BOA 8/741, BOA 8/841, BOA 8/1076, BOA 8/1230, BOA 8/1270, BOA 9/48, BOA 9/52, BOA 9/1112, BOA 10/567, BOA 10/893, BOA 10/1012, BOA 10/1014, BOA 11/200 ve BOA 11/963'de yer alırken Yönetilenler, BOA 8/725, BOA 8/726, BOA 8/734, BOA 8/741, BOA 8/742, BOA 8/744, BOA 8/756, BOA 8/758, BOA 8/774, BOA 8/796, BOA 8/800, BOA 8/810, BOA 8/814, BOA 8/841, BOA 8/863, BOA 8/864, BOA 8/865, BOA 8/866, BOA 8/867, BOA 8/868, BOA 8/869, BOA 8/896, BOA 8/897, BOA 8/898, BOA 8/906, BOA 8/907, BOA 8/914, BOA 8/919, BOA 8/937, BOA 8/939, BOA 8/943, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/980, BOA 8/981, BOA 8/984, BOA 8/990, BOA 8/1027, BOA 8/1033, BOA 8/1059, BOA 8/1061, BOA 8/1091, BOA 8/1092, BOA 8/1101, BOA 8/1141, BOA 8/1142, BOA 8/1144, BOA 8/1145, BOA 8/1174, BOA 8/1198, BOA 8/1199, BOA 8/1205, BOA 8/1223, BOA 8/1230, BOA 8/1231, BOA 8/1257, BOA 8/1258, BOA 8/1260, BOA 8/1265, BOA 8/1266, BOA 8/1268, BOA 9/28, BOA 9/35, BOA 9/48, BOA 9/71, BOA 9/79, BOA 9/83, BOA 9/101, BOA 9/107, BOA 9/144, BOA 9/163, BOA 9/168, BOA 9/217, BOA 9/219, BOA 9/232, BOA 9/249, BOA 9/252, BOA 9/287, BOA 9/360, BOA 9/365, BOA 9/379, BOA 9/389, BOA 9/408, BOA 9/427, BOA 9/440, BOA 9/447, BOA 9/448, BOA 9/451, BOA 9/453, BOA 9/495, BOA 9/597, BOA 9/604, BOA 9/613, BOA 9/662, BOA 9/677, BOA 9/678, BOA 9/703, BOA 9/731, BOA 9/749, BOA 9/794, BOA 9/841, BOA 9/849, BOA 9/882, BOA 9/917, BOA 9/956, BOA 9/1014, BOA 9/1054, BOA 9/1078, BOA 9/1101, BOA 9/1135, BOA 9/1204, BOA 9/1253, BOA 9/1307, BOA 9/1323, BOA 10/50, BOA 10/84, BOA 10/93, BOA 10/145, BOA 10/175, BOA 10/214, BOA 10/226, BOA 10/227, BOA 10/238, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/304, BOA 10/383, BOA 10/398, BOA 10/428, BOA 10/474, BOA 10/481, BOA 10/512, BOA 10/525, BOA 10/584, BOA 10/753, BOA 10/763, BOA 10/827, BOA 10/871, BOA 10/894, BOA 10/894, BOA 10/948, BOA 10/953, BOA 10/986, BOA 10/1009, BOA 10/1012, BOA 10/1014, BOA 11/1, BOA 11/2, BOA 11/3, BOA 11/5, BOA 11/67, BOA 11/114, BOA 11/143, BOA 11/176, BOA 11/311, BOA 11/389, BOA 11/426, BOA 11/508, BOA 11/551, BOA 11/556, BOA 11/597, BOA 11/658, BOA 11/706, BOA 11/726, BOA 11/739, BOA 11/747, BOA 11/749, BOA 11/803, BOA 11/804, BOA 11/825, BOA 11/834, BOA 11/848, BOA 11/866, BOA 11/902, BOA 11/905, BOA 11/907, BOA 11/970, BOA 11/1007, BOA 11/1033, BOA 11/1035, BOA 12/6, BOA 12/7, BOA 12/48, BOA 12/67, BOA 12/102, BOA 12/150, BOA 12/214, BOA 12/217, BOA 12/220 ve BOA 12/308 kayıtlarında yer alır.

şehirde yerleşik yönetilenlerden³⁷ oluşmaktadır. Benzer şekilde, hükmün diğer tarafı olan şikâyet edilenlerin de %83,8'i şehirde oturan yönetilenlere³⁸ ilişkindir.³⁹

³⁷BOA 8/705, BOA 8/725, BOA 8/726, BOA 8/734, BOA 8/741, BOA 8/742, BOA 8/744, BOA 8/756, BOA 8/758, BOA 8/774, BOA 8/796, BOA 8/800, BOA 8/810, BOA 8/841, BOA 8/863, BOA 8/864, BOA 8/865, BOA 8/866, BOA 8/867, BOA 8/868, BOA 8/869, BOA 8/896, BOA 8/897, BOA 8/898, BOA 8/906, BOA 8/907, BOA 8/914, BOA 8/919, BOA 8/937, BOA 8/939, BOA 8/943, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/980, BOA 8/981, BOA 8/990, BOA 8/1027, BOA 8/1033, BOA 8/1059, BOA 8/1061, BOA 8/1076, BOA 8/1092, BOA 8/1101, BOA 8/1141, BOA 8/1142, BOA 8/1144, BOA 8/1145, BOA 8/1174, BOA 8/1198, BOA 8/1199, BOA 8/1205, BOA 8/1223, BOA 8/1230, BOA 8/1231, BOA 8/1257, BOA 8/1258, BOA 8/1260, BOA 8/1265, BOA 8/1266, BOA 8/1268, BOA 9/28, BOA 9/35, BOA 9/48, BOA 9/52, BOA 9/71, BOA 9/101, BOA 9/107, BOA 9/144, BOA 9/163, BOA 9/168, BOA 9/217, BOA 9/219, BOA 9/232, BOA 9/249, BOA 9/252, BOA 9/287, BOA 9/360, BOA 9/365, BOA 9/379, BOA 9/389, BOA 9/408, BOA 9/427, BOA 9/440, BOA 9/447, BOA 9/448, BOA 9/451, BOA 9/613, BOA 9/662, BOA 9/677, BOA 9/678, BOA 9/703, BOA 9/749, BOA 9/794, BOA 9/841, BOA 9/849, BOA 9/882, BOA 9/956, BOA 9/1014, BOA 9/1054, BOA 9/1078, BOA 9/1101, BOA 9/1112, BOA 9/1135, BOA 9/1204, BOA 9/1253, BOA 9/1307, BOA 9/1323, BOA 10/50, BOA 10/84, BOA 10/145, BOA 10/175, BOA 10/214, BOA 10/226, BOA 10/238, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/304, BOA 10/383, BOA 10/398, BOA 10/428, BOA 10/474, BOA 10/481, BOA 10/512, BOA 10/525, BOA 10/567, BOA 10/584, BOA 10/753, BOA 10/763, BOA 10/827, BOA 10/871, BOA 10/893, BOA 10/894, BOA 10/948, BOA 10/953, BOA 10/986, BOA 10/1009, BOA 10/1014, BOA 11/1, BOA 11/2, BOA 11/3, BOA 11/5, BOA 11/67, BOA 11/114, BOA 11/143, BOA 11/176, BOA 11/200, BOA 11/311, BOA 11/389, BOA 11/426, BOA 11/556, BOA 11/597, BOA 11/658, BOA 11/706, BOA 11/726, BOA 11/739, BOA 11/747, BOA 11/749, BOA 11/804, BOA 11/825, BOA 11/834, BOA 11/866, BOA 11/902, BOA 11/905, BOA 11/907, BOA 11/963, BOA 11/970, BOA 11/1007, BOA 11/1033, BOA 12/6, BOA 12/7, BOA 12/48, BOA 12/67, BOA 12/102, BOA 12/150, BOA 12/214, BOA 12/217 ve BOA 12/220.

³⁸BOA 8/725, BOA 8/726, BOA 8/734, BOA 8/741, BOA 8/742, BOA 8/744, BOA 8/756, BOA 8/774, BOA 8/796, BOA 8/800, BOA 8/810, BOA 8/841, BOA 8/863, BOA 8/864, BOA 8/865, BOA 8/866, BOA 8/867, BOA 8/868, BOA 8/869, BOA 8/896, BOA 8/897, BOA 8/898, BOA 8/906, BOA 8/907, BOA 8/914, BOA 8/919, BOA 8/937, BOA 8/939, BOA 8/943, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/980, BOA 8/981, BOA 8/990, BOA 8/1027, BOA 8/1033, BOA 8/1059, BOA 8/1061, BOA 8/1092, BOA 8/1101, BOA 8/1141, BOA 8/1142, BOA 8/1144, BOA 8/1145, BOA 8/1174, BOA 8/1198, BOA 8/1199, BOA 8/1205, BOA 8/1223, BOA 8/1230, BOA 8/1231, BOA 8/1257, BOA 8/1258, BOA 8/1260, BOA 8/1265, BOA 8/1266, BOA 8/1268, BOA 9/28, BOA 9/35, BOA 9/48, BOA 9/71, BOA 9/101, BOA 9/107, BOA 9/144, BOA 9/163, BOA 9/168, BOA 9/217, BOA 9/219, BOA 9/232, BOA 9/249, BOA 9/252, BOA 9/287, BOA 9/360, BOA 9/365, BOA 9/379, BOA 9/389, BOA 9/408, BOA 9/427, BOA 9/440, BOA 9/447, BOA 9/448, BOA 9/451, BOA 9/613, BOA 9/662, BOA 9/677, BOA 9/678, BOA 9/703, BOA 9/749, BOA 9/794, BOA 9/841, BOA 9/849, BOA 9/882, BOA 9/917, BOA 9/956, BOA 9/1014, BOA 9/1054, BOA 9/1078, BOA 9/1101, BOA 9/1135, BOA 9/1204, BOA 9/1253, BOA 9/1307, BOA 9/1323, BOA 10/50, BOA 10/84, BOA 10/93, BOA 10/145, BOA 10/175, BOA 10/214, BOA 10/226, BOA 10/238, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/304, BOA 10/383, BOA 10/398, BOA 10/428, BOA 10/474, BOA 10/481, BOA 10/512, BOA 10/525, BOA 10/584, BOA 10/753, BOA 10/763, BOA 10/827, BOA 10/871, BOA 10/894, BOA 10/948, BOA 10/953, BOA 10/986, BOA 10/1009, BOA 10/1012, BOA 10/1014, BOA 11/1, BOA 11/2, BOA 11/3, BOA 11/5, BOA 11/67, BOA 11/114, BOA 11/143, BOA 11/176, BOA 11/311, BOA 11/389, BOA 11/426, BOA 11/556, BOA 11/597, BOA 11/658, BOA 11/706, BOA 11/726, BOA 11/747, BOA 11/749, BOA 11/804, BOA 11/825, BOA 11/848, BOA 11/866, BOA 11/902, BOA 11/905, BOA 11/907, BOA 11/970, BOA 11/1007, BOA 11/1033, BOA 12/6, BOA 12/7, BOA 12/48, BOA 12/67, BOA 12/102, BOA 12/150, BOA 12/214, BOA 12/217, BOA 12/220 ve BOA 12/308.

³⁹Bununla birlikte, müracaat eden tarafın köyde oturan Yönetilenleri BOA 9/917, BOA 10/93 ve BOA 10/1012 kayıtlarında yer almaktadır. Yine şikâyet edilen tarafın; şehirde oturan Yönetilenleri, BOA 8/705, BOA 8/741, BOA 8/841, BOA 8/1076, BOA 8/1230, BOA 9/48, BOA 9/52, BOA 9/1112, BOA 10/567, BOA 10/893, BOA 10/1012, BOA 10/1014, BOA 11/200 ve BOA 11/963; köyde oturan Yönetilenleri BOA 8/1270 ve köyde oturan Yönetilenleri, BOA 8/758, BOA 8/814, BOA 8/984, BOA 8/1091, BOA 9/79, BOA 9/83, BOA 9/453, BOA 9/495, BOA 9/597, BOA 9/604, BOA 9/731, BOA 10/227, BOA 11/508, BOA 11/551, BOA 11/739, BOA 11/803, BOA 11/834 ve BOA 11/1035 kayıtlarında yer alır.

Tablo 12. Tarafların Sosyal Konumlarına Göre Hüküm Sayıları: Kim, Kimi Şikâyet Etti?

TARAFLARIN SOSYAL KONUMLARI		HÜKÜM SAYISI	YÜZDE DAĞILIMI(%)
MÜRACAAT EDEN	ŞİKÂYET EDİLEN		
I. YÖNETEN	YÖNETEN	2	1,0
II. YÖNETEN	YÖNETİLEN	5	2,4
III. YÖNETİLEN	YÖNETİLEN	187	90,0
IV. YÖNETİLEN	YÖNETEN	14	6,7

Tarafların sosyal konumlarıyla ilgili olarak diğer bir sorumuz;dönemin İstanbul esnafında sorunların, hangi taraflar arasında görüldüğü, diğer bir ifadeyle kimin kimi şikâyet ettiğini belirlemeye yönelikti.⁴⁰Tutulan Ahkâm kayıtları bu çerçevede incelendi ve 18.yüzyılın son döneminde İstanbul esnafına ilişkin sorunların, çoğunlukla yönetilenler arasında yaşandığı belirlendi. Şöyle ki, verilen hükümlerin, %90'ında her iki taraf da yönetilenlerden⁴¹ oluşurken, sadece %6,7'si yönetilen ile yöneten arasında⁴², %2,4'ü yöneten ile yönetilen arasında⁴³ ve %1'i iki yöneten arasında⁴⁴ yaşanmıştır.

⁴⁰Bu noktada kayıtlar incelenirken, BOA 10/894 kayıta, hükmün her iki tarafının da kadınlardan oluştuğu görüldü: "...Çekmece-i kebîr kasabasında mütemekkin Manolveled-i Borlınâm zimmî meclis-i şer'avarup kasaba-i mezbûresûkındavâkı' hâlâ sâkinoldüğüm bir bâb bakkâldükkânini kasaba-i mezbûresâkinelerindenHadîceHâtûn'un mülki olup mezbûreHadîceHâtûn dükkân-ı mezkûrı bin yüz doksan beş senesi rûz-ı hızırından doksan dokuz senesi rûz-ı hızırına gelince senevî altmış beşer gurusancem'an iki yüz altmış gurusâicâre-i müeccele ile bana icâr veteslîm ve ben dahi ba'de'l-istîcâr veled'e'l-kabz işbu sene-i mübârekeCemâziyye'l-evveli'siselhinedeginzabt u tasarruf ve yedümei'tâyledigitemessükmûcebince müddet-i icâredenbâkî iki sene dahi hakk-i tasarrifum olup kable't-temâmî'l-müddet müdâhalesiiktizâ itmez iken mezbûreHadîceHâtûn bu esnâda dükkân-i mezbûrdan beni ihrâcevdâsıyla bilâmûcibicbârdanhâliolmamağnyedümde olan temessükmûcebincekable'l-iktizâmüddetü'l-icâre ol vechilebivech-i şer'ivâkı' olan müdâhalesi men' u def' olunmakiçün..." Yine BOA 12/7 kaydında da şikâyet edilen tarafların kadın(ve yönetilen)dir: "...İstanbul'da Uzunçârşû'davâkı' çikrikiesnâfifukarâlarimu'tâd-i kadîmüzre dükkân gedüklerikadîmdenberüesnâf-ı mezkûra mahsûs olup müste'cir olanlar icâre-i kadîmesinedâidüp dükkân sâhibi tarafından ihrâcteklîfi ile rencideolunmakîcâb itmez iken çârşû-yimezkûrede dükkân hissesinemutasarrife olan Fâtima Hâtun mutasarrifeoldugidükkâninunmüste'ciri olan el-HâccMustafânâm kimesneyi ihrâc ve tarafındanâharaicâr eylemek..."

⁴¹BOA 8/725, BOA 8/726, BOA 8/734, BOA 8/741, BOA 8/742, BOA 8/744, BOA 8/756, BOA 8/758, BOA 8/774, BOA 8/796, BOA 8/800, BOA 8/810, BOA 8/814, BOA 8/841, BOA 8/863, BOA 8/864, BOA 8/865, BOA 8/866, BOA 8/867, BOA 8/868, BOA 8/869, BOA 8/896, BOA 8/897, BOA 8/898, BOA 8/906, BOA 8/907, BOA 8/914, BOA 8/919, BOA 8/937, BOA 8/939, BOA 8/943, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/980, BOA 8/981, BOA 8/984, BOA 8/990, BOA 8/1027, BOA 8/1033, BOA 8/1059, BOA 8/1061, BOA 8/1091, BOA 8/1092, BOA 8/1101, BOA 8/1141, BOA 8/1142, BOA 8/1144, BOA 8/1145, BOA 8/1174, BOA 8/1198, BOA 8/1199, BOA 8/1205, BOA 8/1223, BOA 8/1230, BOA 8/1231, BOA 8/1257, BOA 8/1258, BOA 8/1260, BOA 8/1265, BOA 8/1266, BOA 8/1268, BOA 9/28, BOA 9/35, BOA 9/48, BOA 9/71, BOA 9/79, BOA 9/83, BOA 9/101, BOA 9/107, BOA 9/144, BOA 9/163, BOA 9/168, BOA 9/217, BOA 9/219, BOA 9/232, BOA 9/249, BOA 9/252, BOA 9/287, BOA 9/360, BOA 9/365, BOA 9/379, BOA 9/389, BOA 9/408, BOA 9/427,

Hükümlerin sosyal konumlarına göre analizinde, son olarak, tarafların hangi dinden oldukları belirlendi. Bu çerçevede, verilen hükümlerden müracaat eden ve şikâyet edilen tarafın, sosyal konumlarına göre dini dağılımları belirlenerek tablollaştırıldı.

Tablo 13. Müracaat Edenin Sosyal Konumuna Göre Dini Dağılımı

MÜRACAAT EDENİN SOSYAL KONUMU	MÜRACAAT EDENİN DİNİ					
	I. MÜSLÜMAN	II. GAYRİMÜSLİM	A. Zimmi	B. Yahudi	C. Nasrani	BELİRTİLMEMİŞ
I. YÖNETEN	6	2	2	-	-	-
II. YÖNETİLEN	126	68	65	8	2	20
TOPLAM	132	70	67	8	2	20

Müracaat eden esnaftan, sosyal konumuna göre belirlenen 214 tane yönetilenin; 126 kişi gibi büyük bir çoğunluğu Müslüman⁴⁵ iken, sadece 68'i Gayrimüslim⁴⁶(yine bunların 65

BOA 9/440, BOA 9/447, BOA 9/448, BOA 9/451, BOA 9/453, BOA 9/495, BOA 9/597, BOA 9/604, BOA 9/613, BOA 9/662, BOA 9/677, BOA 9/678, BOA 9/703, BOA 9/731, BOA 9/749, BOA 9/794, BOA 9/841, BOA 9/849, BOA 9/882, BOA 9/917, BOA 9/956, BOA 9/1014, BOA 9/1054, BOA 9/1078, BOA 9/1101, BOA 9/1135, BOA 9/1204, BOA 9/1253, BOA 9/1307, BOA 9/1323, BOA 10/50, BOA 10/84, BOA 10/93, BOA 10/145, BOA 10/175, BOA 10/214, BOA 10/226, BOA 10/227, BOA 10/238, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/304, BOA 10/383, BOA 10/398, BOA 10/428, BOA 10/474, BOA 10/481, BOA 10/512, BOA 10/525, BOA 10/584, BOA 10/753, BOA 10/763, BOA 10/827, BOA 10/871, BOA 10/894, BOA 10/948, BOA 10/953, BOA 10/986, BOA 10/1009, BOA 10/1012, BOA 10/1014, BOA 11/1, BOA 11/2, BOA 11/3, BOA 11/5, BOA 11/67, BOA 11/114, BOA 11/143, BOA 11/176, BOA 11/311, BOA 11/389, BOA 11/426, BOA 11/508, BOA 11/551, BOA 11/556, BOA 11/597, BOA 11/658, BOA 11/706, BOA 11/726, BOA 11/739, BOA 11/747, BOA 11/749, BOA 11/803, BOA 11/804, BOA 11/825, BOA 11/834, BOA 11/866, BOA 11/902, BOA 11/905, BOA 11/907, BOA 11/970, BOA 11/1007, BOA 11/1033, BOA 11/1035, BOA 12/6, BOA 12/7, BOA 12/48, BOA 12/67, BOA 12/102, BOA 12/150, BOA 12/214, BOA 12/217 ve BOA 12/220.

⁴²BOA 8/705, BOA 8/741, BOA 8/841, BOA 8/1076, BOA 8/1230, BOA 9/48, BOA 9/52, BOA 9/1112, BOA 10/567, BOA 10/893, BOA 10/1012, BOA 10/1014, BOA 11/200 ve BOA 11/963.

⁴³BOA 8/841, BOA 8/974, BOA 11/726, BOA 11/848 ve BOA 12/308.

⁴⁴BOA 8/841 ve BOA 8/1270.

⁴⁵BOA 8/705, BOA 8/725, BOA 8/726, BOA 8/734, BOA 8/741, BOA 8/742, BOA 8/744, BOA 8/756, BOA 8/758, BOA 8/774, BOA 8/796, BOA 8/800, BOA 8/810, BOA 8/841, BOA 8/863, BOA 8/864, BOA 8/865, BOA 8/867, BOA 8/868, BOA 8/869, BOA 8/896, BOA 8/897, BOA 8/898, BOA 8/906, BOA 8/907, BOA 8/914, BOA 8/919, BOA 8/937, BOA 8/939, BOA 8/943, BOA 8/974, BOA 8/981, BOA 8/990, BOA 8/1033, BOA 8/1076, BOA 8/1091, BOA 8/1092, BOA 8/1101, BOA 8/1141, BOA 8/1142, BOA 8/1144, BOA 8/1145, BOA 8/1174, BOA 8/1198, BOA 8/1205, BOA 8/1223, BOA 8/1257, BOA 8/1258, BOA 8/1260, BOA 8/1265, BOA 8/1266, BOA 8/1268, BOA 9/28, BOA 9/35, BOA 9/52, BOA 9/71, BOA 9/79, BOA 9/83, BOA 9/101, BOA 9/107, BOA 9/163, BOA 9/168, BOA 9/217, BOA 9/232, BOA 9/252, BOA 9/287, BOA 9/360, BOA 9/408, BOA 9/427, BOA 9/440, BOA 9/447, BOA 9/448, BOA 9/613, BOA 9/662, BOA 9/703, BOA 9/794, BOA 9/917, BOA 9/956, BOA 9/1014, BOA 9/1054, BOA 9/1078, BOA 9/1101, BOA 9/1135, BOA 9/1204, BOA 9/1323, BOA 10/84, BOA 10/175, BOA 10/214, BOA 10/226, BOA 10/227, BOA 10/238, BOA 10/428, BOA 10/481, BOA 10/584, BOA 10/753, BOA 10/827, BOA 10/893, BOA 10/948, BOA 10/953, BOA 10/986, BOA 10/1012, BOA 10/1014, BOA 11/67, BOA 11/176, BOA 11/200, BOA 11/311, BOA 11/389, BOA 11/426, BOA 11/508, BOA 11/551, BOA 11/658, BOA 11/706, BOA 11/726, BOA 11/739, BOA 11/747, BOA 11/749, BOA 11/825, BOA 11/902, BOA 11/963, BOA 11/970, BOA 11/1007, BOA 12/7, BOA 12/67, BOA 12/102, BOA 12/214 ve BOA 12/220.

⁴⁶BOA 8/814, BOA 8/841, BOA 8/866, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/980, BOA 8/984, BOA 8/1027, BOA 8/1076, BOA 8/1174, BOA 8/1199, BOA 8/1223, BOA 8/1230, BOA 8/1257, BOA 8/1260, BOA 9/48, BOA 9/52, BOA 9/144, BOA 9/217, BOA 9/219, BOA 9/232, BOA 9/249, BOA 9/287, BOA 9/365, BOA 9/379, BOA 9/389, BOA 9/451, BOA 9/453, BOA 9/495, BOA 9/597, BOA 9/604, BOA 9/677, BOA 9/678, BOA

gibi oldukça yüksek bir oranı Zimmi⁴⁷'dir.⁴⁸ Yöneten statüsünde müracaat eden toplam 8 kişiden de, 6'sının Müslüman⁴⁹ ve sadece 2'sinin Gayrimüslim(Zimmi)⁵⁰ olduğu belirlendi.

Tablo 14. Şikâyet Edilenin Sosyal Konumuna Göre Dini Dağılımı

ŞİKÂYET EDİLENİN SOSYAL KONUMU	ŞİKÂYET EDİLENİN DİNİ					
	I. MÜSLÜMAN	II. GAYRİMÜSLİM	A. Zimmi	B. Yahudi	C. Nasrani	BELİRTİLMEMİŞ
I. YÖNETEN	15	6	6	1	-	-
II. YÖNETİLEN	99	62	56	8	-	53
TOPLAM	114	68	62	9	-	53

Benzer şekilde şikâyet eden tarafın sosyal statülerine göre dini dağılımları incelendiğinde, görüldü ki, şikâyet edilen hem yöneten ve hem de yönetilenlerin çoğunluğu Müslüman'dır. Şöyle ki, şikâyet edilen yönetilenlerin %46,3'ü Müslüman⁵¹ iken %24'ü Gayrimüslimdir.⁵² Yine şikâyet edilen 21 yönetenin de, %71,4 gibi oldukça yüksek bir oranı Müslümandır.⁵³

9/731, BOA 9/749, BOA 9/849, BOA 9/882, BOA 9/1112, BOA 9/1135, BOA 9/1204, BOA 10/50, BOA 10/93, BOA 10/145, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/383, BOA 10/512, BOA 10/525, BOA 10/567, BOA 10/753, BOA 10/871, BOA 10/894, BOA 11/5, BOA 11/114, BOA 11/200, BOA 11/551, BOA 11/556, BOA 11/739, BOA 11/747, BOA 11/749, BOA 11/803, BOA 11/804, BOA 11/866, BOA 11/905, BOA 11/907, BOA 11/1033, BOA 12/48 ve BOA 12/217.

⁴⁷BOA 8/814, BOA 8/841, BOA 8/866, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/980, BOA 8/984, BOA 8/1027, BOA 8/1076, BOA 8/1174, BOA 8/1199, BOA 8/1223, BOA 8/1230, BOA 8/1257, BOA 8/1260, BOA 9/48, BOA 9/52, BOA 9/144, BOA 9/217, BOA 9/219, BOA 9/232, BOA 9/249, BOA 9/287, BOA 9/365, BOA 9/379, BOA 9/389, BOA 9/453, BOA 9/495, BOA 9/597, BOA 9/604, BOA 9/677, BOA 9/678, BOA 9/731, BOA 9/749, BOA 9/849, BOA 9/882, BOA 9/1112, BOA 9/1135, BOA 9/1204, BOA 10/50, BOA 10/93, BOA 10/145, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/383, BOA 10/525, BOA 10/567, BOA 10/753, BOA 10/871, BOA 10/894, BOA 11/5, BOA 11/114, BOA 11/200, BOA 11/551, BOA 11/739, BOA 11/747, BOA 11/749, BOA 11/803, BOA 11/804, BOA 11/866, BOA 11/905, BOA 11/907, BOA 11/1033, BOA 12/48 ve BOA 12/217.

⁴⁸ Bununla birlikte incelenen hükümlerde, müracaat eden taraftan; Yahudi Yönetilenler, BOA 9/219, BOA 9/232, BOA 9/451, BOA 9/1135, BOA 10/567, BOA 10/871, BOA 11/551 ve BOA 11/556 ve Nasrani Yönetilenler BOA 10/145 ve BOA 10/512 kayıtlarında bulunur.

⁴⁹BOA 8/841, BOA 8/974, BOA 8/1270, BOA 11/726, BOA 11/848 ve BOA 12/308.

⁵⁰BOA 8/841 ve BOA 8/974.

⁵¹BOA 8/725, BOA 8/726, BOA 8/741, BOA 8/744, BOA 8/756, BOA 8/758, BOA 8/796, BOA 8/800, BOA 8/841, BOA 8/863, BOA 8/864, BOA 8/867, BOA 8/868, BOA 8/869, BOA 8/896, BOA 8/897, BOA 8/898, BOA 8/906, BOA 8/907, BOA 8/914, BOA 8/919, BOA 8/937, BOA 8/939, BOA 8/943, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/1141, BOA 8/1142, BOA 8/1145, BOA 8/1174, BOA 8/1205, BOA 8/1223, BOA 8/1230, BOA 8/1257, BOA 9/28, BOA 9/48, BOA 9/71, BOA 9/79, BOA 9/83, BOA 9/101, BOA 9/107, BOA 9/144, BOA 9/163, BOA 9/168, BOA 9/217, BOA 9/249, BOA 9/287, BOA 9/360, BOA 9/389, BOA 9/408, BOA 9/427, BOA 9/440, BOA 9/447, BOA 9/448, BOA 9/613, BOA 9/662, BOA 9/678, BOA 9/703, BOA 9/731, BOA 9/794, BOA 9/841, BOA 9/849, BOA 9/917, BOA 9/1054, BOA 9/1078, BOA 9/1101, BOA 9/1135, BOA 9/1323, BOA 10/93, BOA 10/145, BOA 10/226, BOA 10/238, BOA 10/428, BOA 10/481, BOA 10/827, BOA 10/871, BOA 10/894, BOA 10/948, BOA 10/953, BOA 10/986, BOA 10/1012, BOA 10/1014, BOA 11/5, BOA 11/67, BOA 11/176, BOA 11/311, BOA 11/389, BOA 11/426, BOA 11/508, BOA 11/551, BOA 11/658, BOA 11/739, BOA 11/803, BOA 11/1007, BOA 12/7, BOA 12/48, BOA 12/67, BOA 12/214 ve BOA 12/217.

⁵²BOA 8/734, BOA 8/758, BOA 8/774, BOA 8/796, BOA 8/810, BOA 8/814, BOA 8/841, BOA 8/864, BOA 8/865, BOA 8/866, BOA 8/896, BOA 8/943, BOA 8/964, BOA 8/984, BOA 8/1033, BOA 8/1091, BOA

E. HÜKÜMLERİN TARAFLARIN DİNLERİNE GÖRE ANALİZİ

İncelenen 18.yüzyılın son dönemine ait Ahkâm Defterleri Kayıtları'ndan, dönemin İstanbul esnafının, dini dağılımları hakkında da bilgi edinilebilir. Hükümler defterlere kaydedilirken, tarafların dinleri isimlerinden hemen sonra belirtilir. Kayıtların bu özelliğinden yola çıkarak, çalışmamızda, tarafların dinleri de analiz edildi.

Tablo 15. Tarafların Dinlerine Göre Hüküm Sayıları: Müslüman ve Gayrimüslim Dağılımları

DİNİ DAĞILIM	MÜRACAAT EDENİN DİNİ		ŞİKAYET EDİLENİN DİNİ	
	Hüküm Sayısı	Yüzde Dağılımı(%)	Hüküm Sayısı	Yüzde Dağılımı(%)
I. MÜSLÜMAN	129	54,0	108	42,7
II. GAYRİMÜSLİM	68	28,5	64	25,3
A. Zimmi	65	27,2	58	23,0
B. Yahudi	8	3,3	9	3,6
C. Nasranî	2	0,8	-	-
III. ORTAK MÜRACAAT EDENLERİN DİNLERİ	22	9,2	28	11,1
A. Müslüman ve Zimmi	16	6,7	25	9,9
B. Zimmi ve Nasranî	1	0,4	-	-
C. Zimmi ve Yahudi	3	1,3	1	0,4
D. Müslüman, Zimmi ve Yahudi	3	1,3	2	0,8
BELİRTİLMEMİŞ	20	8,4	53	21,0

Hükme konu olan dönemin İstanbul esnafının, dinlerine göre analizi için öncelikle, hükümlerin dinlere göre dağılımlarının nasıl oluştuğu belirlendi. Müracaat edenlere ve

8/1101, BOA 8/1174, BOA 8/1199, BOA 8/1205, BOA 8/1230, BOA 8/1257, BOA 9/48, BOA 9/217, BOA 9/219, BOA 9/249, BOA 9/287, BOA 9/379, BOA 9/408, BOA 9/448, BOA 9/451, BOA 9/453, BOA 9/495, BOA 9/597, BOA 9/604, BOA 9/677, BOA 9/841, BOA 9/882, BOA 9/1014, BOA 9/1101, BOA 9/1135, BOA 10/84, BOA 10/145, BOA 10/175, BOA 10/214, BOA 10/227, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/383, BOA 10/512, BOA 10/1012, BOA 11/5, BOA 11/114, BOA 11/551, BOA 11/556, BOA 11/739, BOA 11/825, BOA 11/866, BOA 11/907, BOA 11/1033, BOA 11/1035 ve BOA 12/150. Yine bunlardan Zimmiler, BOA 8/734, BOA 8/758, BOA 8/774, BOA 8/796, BOA 8/814, BOA 8/841, BOA 8/864, BOA 8/866, BOA 8/896, BOA 8/943, BOA 8/964, BOA 8/984, BOA 8/1091, BOA 8/1101, BOA 8/1174, BOA 8/1199, BOA 8/1205, BOA 8/1230, BOA 8/1257, BOA 9/48, BOA 9/217, BOA 9/219, BOA 9/249, BOA 9/287, BOA 9/379, BOA 9/408, BOA 9/448, BOA 9/453, BOA 9/495, BOA 9/597, BOA 9/604, BOA 9/677, BOA 9/841, BOA 9/882, BOA 9/1014, BOA 9/1101, BOA 9/1135, BOA 10/84, BOA 10/145, BOA 10/175, BOA 10/214, BOA 10/227, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/383, BOA 10/512, BOA 10/1012, BOA 11/5, BOA 11/114, BOA 11/551, BOA 11/739, BOA 11/825, BOA 11/866, BOA 11/907, BOA 11/1033 ve BOA 11/1035 iken Yahudiler, BOA 8/810, BOA 8/865, BOA 8/1033, BOA 9/219, BOA 9/451, BOA 11/551, BOA 11/556 ve BOA 12/150 kayıtlarında bulunur.

⁵³Şikayet edilen taraftan yönetenlerin dini dağılımları şu kayıtlarda yer alır: Müslüman, BOA 8/705, BOA 8/741, BOA 8/841, BOA 8/1076, BOA 8/1230, BOA 8/1270, BOA 9/48, BOA 9/52, BOA 9/1112, BOA 10/567, BOA 10/893, BOA 10/1012, BOA 10/1014, BOA 11/200 ve BOA 11/963; Gayrimüslim, BOA 8/841, BOA 8/1076, BOA 8/1230, BOA 8/1270, BOA 9/48 ve BOA 10/1012; Zimmi, BOA 8/841, BOA 8/1076, BOA 8/1230, BOA 8/1270, BOA 9/48 ve BOA 10/1012 ve Yahudi, BOA 8/1076.

şikâyet edilenlere göre tarafların dini dağılımları incelendiğinde, Müslümankişilerin yoğun olduğu tespit edildi. Yapılan incelemeye göre; müracaat edenlerin, %54'ü Müslüman⁵⁴ ve sadece %28,5'i Gayrimüslim⁵⁵(ki bunların %95,4 gibi oldukça yüksek bir oranı Zimmi⁵⁶) iken, şikâyet edilenlerin de %42,7'si Müslüman⁵⁷ ve sadece %25,3'ü Gayrimüslim⁵⁸(yine

⁵⁴BOA 8/705, BOA 8/725, BOA 8/726, BOA 8/734, BOA 8/741, BOA 8/742, BOA 8/744, BOA 8/756, BOA 8/758, BOA 8/774, BOA 8/796, BOA 8/800, BOA 8/810, BOA 8/841, BOA 8/863, BOA 8/864, BOA 8/865, BOA 8/867, BOA 8/868, BOA 8/869, BOA 8/896, BOA 8/897, BOA 8/898, BOA 8/906, BOA 8/907, BOA 8/914, BOA 8/919, BOA 8/937, BOA 8/939, BOA 8/943, BOA 8/974, BOA 8/981, BOA 8/990, BOA 8/1033, BOA 8/1076, BOA 8/1091, BOA 8/1092, BOA 8/1101, BOA 8/1141, BOA 8/1142, BOA 8/1144, BOA 8/1145, BOA 8/1174, BOA 8/1198, BOA 8/1205, BOA 8/1223, BOA 8/1257, BOA 8/1258, BOA 8/1260, BOA 8/1265, BOA 8/1266, BOA 8/1268, BOA 8/1270, BOA 9/28, BOA 9/35, BOA 9/52, BOA 9/71, BOA 9/79, BOA 9/83, BOA 9/101, BOA 9/107, BOA 9/163, BOA 9/168, BOA 9/217, BOA 9/232, BOA 9/252, BOA 9/287, BOA 9/360, BOA 9/408, BOA 9/427, BOA 9/440, BOA 9/447, BOA 9/448, BOA 9/613, BOA 9/662, BOA 9/703, BOA 9/794, BOA 9/917, BOA 9/956, BOA 9/1014, BOA 9/1054, BOA 9/1078, BOA 9/1101, BOA 9/1135, BOA 9/1204, BOA 9/1323, BOA 10/84, BOA 10/175, BOA 10/214, BOA 10/226, BOA 10/227, BOA 10/238, BOA 10/428, BOA 10/481, BOA 10/584, BOA 10/753, BOA 10/827, BOA 10/893, BOA 10/948, BOA 10/953, BOA 10/986, BOA 10/1012, BOA 10/1014, BOA 11/67, BOA 11/176, BOA 11/200, BOA 11/311, BOA 11/389, BOA 11/426, BOA 11/508, BOA 11/551, BOA 11/658, BOA 11/706, BOA 11/726, BOA 11/739, BOA 11/747, BOA 11/749, BOA 11/825, BOA 11/848, BOA 11/902, BOA 11/963, BOA 11/970, BOA 11/1007, BOA 12/7, BOA 12/67, BOA 12/102, BOA 12/214, BOA 12/220 ve BOA 12/308.

⁵⁵BOA 8/814, BOA 8/841, BOA 8/866, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/980, BOA 8/984, BOA 8/1027, BOA 8/1076, BOA 8/1174, BOA 8/1199, BOA 8/1223, BOA 8/1230, BOA 8/1257, BOA 8/1260, BOA 9/48, BOA 9/52, BOA 9/144, BOA 9/217, BOA 9/219, BOA 9/232, BOA 9/249, BOA 9/287, BOA 9/365, BOA 9/379, BOA 9/389, BOA 9/451, BOA 9/453, BOA 9/495, BOA 9/597, BOA 9/604, BOA 9/677, BOA 9/678, BOA 9/731, BOA 9/749, BOA 9/849, BOA 9/882, BOA 9/1112, BOA 9/1135, BOA 9/1204, BOA 10/50, BOA 10/93, BOA 10/145, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/383, BOA 10/512, BOA 10/525, BOA 10/567, BOA 10/753, BOA 10/871, BOA 10/894, BOA 11/5, BOA 11/114, BOA 11/200, BOA 11/551, BOA 11/556, BOA 11/739, BOA 11/747, BOA 11/749, BOA 11/803, BOA 11/804, BOA 11/866, BOA 11/905, BOA 11/907, BOA 11/1033, BOA 12/48 ve BOA 12/217.

⁵⁶ Müracaat eden Gayrimüslimlerden; Zimmiler, BOA 8/814, BOA 8/841, BOA 8/866, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/980, BOA 8/984, BOA 8/1027, BOA 8/1076, BOA 8/1174, BOA 8/1199, BOA 8/1223, BOA 8/1230, BOA 8/1257, BOA 8/1260, BOA 9/48, BOA 9/52, BOA 9/144, BOA 9/217, BOA 9/219, BOA 9/232, BOA 9/249, BOA 9/287, BOA 9/365, BOA 9/379, BOA 9/389, BOA 9/453, BOA 9/495, BOA 9/597, BOA 9/604, BOA 9/677, BOA 9/678, BOA 9/731, BOA 9/749, BOA 9/849, BOA 9/882, BOA 9/1112, BOA 9/1135, BOA 9/1204, BOA 10/50, BOA 10/93, BOA 10/145, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/383, BOA 10/525, BOA 10/567, BOA 10/753, BOA 10/871, BOA 10/894, BOA 11/5, BOA 11/114, BOA 11/200, BOA 11/551, BOA 11/739, BOA 11/747, BOA 11/749, BOA 11/803, BOA 11/804, BOA 11/866, BOA 11/905, BOA 11/907, BOA 11/1033, BOA 12/48 ve BOA 12/217; Yahudiler, BOA 9/219, BOA 9/232, BOA 9/451, BOA 9/1135, BOA 10/567, BOA 10/871, BOA 11/551 ve BOA 11/556 ve Nasraniler, BOA 10/145 ve BOA 10/512 kayıtlarındadır.

⁵⁷BOA 8/705, BOA 8/725, BOA 8/726, BOA 8/741, BOA 8/744, BOA 8/756, BOA 8/758, BOA 8/796, BOA 8/800, BOA 8/841, BOA 8/863, BOA 8/864, BOA 8/867, BOA 8/868, BOA 8/869, BOA 8/896, BOA 8/897, BOA 8/898, BOA 8/906, BOA 8/907, BOA 8/914, BOA 8/919, BOA 8/937, BOA 8/939, BOA 8/943, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/1076, BOA 8/1141, BOA 8/1142, BOA 8/1145, BOA 8/1174, BOA 8/1205, BOA 8/1223, BOA 8/1230, BOA 8/1257, BOA 8/1270, BOA 9/28, BOA 9/48, BOA 9/52, BOA 9/71, BOA 9/79, BOA 9/83, BOA 9/101, BOA 9/107, BOA 9/144, BOA 9/163, BOA 9/168, BOA 9/217, BOA 9/249, BOA 9/287, BOA 9/360, BOA 9/389, BOA 9/408, BOA 9/427, BOA 9/440, BOA 9/447, BOA 9/448, BOA 9/613, BOA 9/662, BOA 9/678, BOA 9/703, BOA 9/731, BOA 9/794, BOA 9/841, BOA 9/849, BOA 9/917, BOA 9/1054, BOA 9/1078, BOA 9/1101, BOA 9/1112, BOA 9/1135, BOA 9/1323, BOA 10/93, BOA 10/145, BOA 10/226, BOA 10/238, BOA 10/428, BOA 10/481, BOA 10/567, BOA 10/827, BOA 10/871, BOA 10/893, BOA 10/894, BOA 10/948, BOA 10/953, BOA 10/986, BOA 10/1012, BOA 10/1014, BOA 11/5, BOA 11/67, BOA 11/176, BOA 11/200, BOA 11/311, BOA 11/389, BOA 11/426, BOA 11/508, BOA 11/551, BOA 11/658, BOA 11/739, BOA 11/803, BOA 11/963, BOA 11/1007, BOA 12/7, BOA 12/48, BOA 12/67, BOA 12/214 ve BOA 12/217.

⁵⁸BOA 8/734, BOA 8/758, BOA 8/774, BOA 8/796, BOA 8/810, BOA 8/814, BOA 8/841, BOA 8/864, BOA 8/865, BOA 8/866, BOA 8/896, BOA 8/943, BOA 8/964, BOA 8/984, BOA 8/1033, BOA 8/1076, BOA

bunların %91'i Zimmi⁵⁹)'dir. Bununla birlikte hükümlerden ortak müracaat eden tarafların da olduğu görüldü ki, bunlarda da Müslüman ağırlığı dikkat çekmekteydi.⁶⁰

Tablo 16. Tarafların Dinlerine Göre Hüküm Sayıları: Tarafların Karşılıklı Dinleri Nelerdir?

TARAFLARIN DİNLERİ		HÜKÜM SAYISI	YÜZDE DAĞILIMI(%)
MÜRACAAT EDEN	ŞİKAYET EDİLEN		
I. MÜSLÜMAN	MÜSLÜMAN	88	46,3
II. MÜSLÜMAN	GAYRİMÜSLİM	33	17,4
A. MÜSLÜMAN	ZİMMİ	30	15,8
B. MÜSLÜMAN	YAHUDİ	5	2,6
C. MÜSLÜMAN	NASRANİ	-	-
III. GAYRİMÜSLİM	MÜSLÜMAN	32	16,8
A. ZİMMİ	MÜSLÜMAN	32	16,8
B. YAHUDİ	MÜSLÜMAN	4	2,1
C. NASRANİ	MÜSLÜMAN	1	0,5
III. GAYRİMÜSLİM	GAYRİMÜSLİM	37	19,5
A. ZİMMİ	ZİMMİ	34	17,9
B. ZİMMİ	YAHUDİ	3	1,6
C. ZİMMİ	NASRANİ	-	-
D. YAHUDİ	ZİMMİ	3	1,6
E. YAHUDİ	YAHUDİ	4	2,1

Tarafların dinlerine göre analizinde ikinci olarak, hükmün taraflarının karşılıklı dinlerini araştırıldı. Tablo 16'dan da görülebileceği üzere, dönemin İstanbul esnafıyla ilgili sorunlar, yoğunlukla iki Müslüman arasında yaşanmıştır. Sorunlara ilişkin olarak verilen

8/1091, BOA 8/1101, BOA 8/1174, BOA 8/1199, BOA 8/1205, BOA 8/1230, BOA 8/1257, BOA 8/1270, BOA 9/48, BOA 9/217, BOA 9/219, BOA 9/249, BOA 9/287, BOA 9/379, BOA 9/408, BOA 9/448, BOA 9/451, BOA 9/453, BOA 9/495, BOA 9/597, BOA 9/604, BOA 9/677, BOA 9/841, BOA 9/882, BOA 9/1014, BOA 9/1101, BOA 9/1135, BOA 10/84, BOA 10/145, BOA 10/175, BOA 10/214, BOA 10/227, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/383, BOA 10/512, BOA 10/1012, BOA 11/5, BOA 11/114, BOA 11/551, BOA 11/556, BOA 11/739, BOA 11/825, BOA 11/866, BOA 11/907, BOA 11/1033, BOA 11/1035 ve BOA 12/150.

⁵⁹ Yine şikayet edilen Gayrimüslimlerden; Zimmiler, BOA 8/734, BOA 8/758, BOA 8/774, BOA 8/796, BOA 8/814, BOA 8/841, BOA 8/864, BOA 8/866, BOA 8/896, BOA 8/943, BOA 8/964, BOA 8/984, BOA 8/1076, BOA 8/1091, BOA 8/1101, BOA 8/1174, BOA 8/1199, BOA 8/1205, BOA 8/1230, BOA 8/1257, BOA 8/1270, BOA 9/48, BOA 9/217, BOA 9/219, BOA 9/249, BOA 9/287, BOA 9/379, BOA 9/408, BOA 9/448, BOA 9/453, BOA 9/495, BOA 9/597, BOA 9/604, BOA 9/677, BOA 9/841, BOA 9/882, BOA 9/1014, BOA 9/1101, BOA 9/1135, BOA 10/84, BOA 10/145, BOA 10/175, BOA 10/214, BOA 10/227, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/383, BOA 10/512, BOA 10/1012, BOA 11/5, BOA 11/114, BOA 11/551, BOA 11/739, BOA 11/825, BOA 11/866, BOA 11/907, BOA 11/1033 ve BOA 11/1035 ve Yahudiler BOA 8/810, BOA 8/865, BOA 8/1033, BOA 8/1076, BOA 9/219, BOA 9/451, BOA 11/551, BOA 11/556 ve BOA 12/150 kayıtlarında yer alır.

⁶⁰ Ortak müracaat edenlerden; Müslüman ve Zimmiler, BOA 8/841, BOA 8/974, BOA 8/1076, BOA 8/1174, BOA 8/1223, BOA 8/1257, BOA 8/1260, BOA 9/52, BOA 9/217, BOA 9/287, BOA 9/1204, BOA 10/753, BOA 11/200, BOA 11/739, BOA 11/747 ve BOA 11/749; Müslüman, Zimmi ve Yahudiler, BOA 9/232, BOA 9/1135 ve BOA 11/551; Zimmi ve Nasraniler, BOA 10/145 ve Zimmi ve Yahudiler BOA 9/219, BOA 10/567 ve BOA 10/871 kayıtlarında bulunur. Yine benzer şekilde ortak şikayet edilenler de incelendiğinde, kayıtların dağılımı şöyle oluştu: Müslüman ve Zimmiler, BOA 8/758, BOA 8/796, BOA 8/841, BOA 8/864, BOA 8/896, BOA 8/943, BOA 8/964, BOA 8/1174, BOA 8/1205, BOA 8/1230, BOA 8/1257, BOA 8/1270, BOA 9/48, BOA 9/217, BOA 9/249, BOA 9/287, BOA 9/408, BOA 9/448, BOA 9/841, BOA 9/1101, BOA 9/1135, BOA 10/145, BOA 10/1012, BOA 11/5 ve BOA 11/739; Zimmi ve Yahudiler, BOA 9/219 ve Müslüman, Zimmi ve Yahudiler, BOA 8/1076 ve BOA 11/551.

hükümlerin; %46,3'ü iki Müslüman arasında⁶¹ yaşanırken, sırasıyla, %19,5'i iki Gayrimüslim⁶²(ve bunun %91,8'i iki Zimmi⁶³) arasında, %17,4'ü Müslüman ile Gayrimüslim arasında⁶⁴(90,8'i Müslüman ile Zimmi⁶⁵) ve %16,8'i Gayrimüslim ile Müslüman arasında⁶⁶(tamamı Zimmi ile Müslüman⁶⁷) yaşanmıştır.

⁶¹BOA 8/705, BOA 8/725, BOA 8/726, BOA 8/741, BOA 8/744, BOA 8/756, BOA 8/758, BOA 8/796, BOA 8/800, BOA 8/841, BOA 8/863, BOA 8/864, BOA 8/867, BOA 8/868, BOA 8/869, BOA 8/896, BOA 8/897, BOA 8/898, BOA 8/906, BOA 8/907, BOA 8/914, BOA 8/919, BOA 8/937, BOA 8/939, BOA 8/943, BOA 8/974, BOA 8/1076, BOA 8/1141, BOA 8/1142, BOA 8/1145, BOA 8/1174, BOA 8/1205, BOA 8/1223, BOA 8/1257, BOA 8/1270, BOA 9/28, BOA 9/52, BOA 9/71, BOA 9/79, BOA 9/83, BOA 9/101, BOA 9/107, BOA 9/163, BOA 9/168, BOA 9/217, BOA 9/287, BOA 9/360, BOA 9/408, BOA 9/427, BOA 9/440, BOA 9/447, BOA 9/448, BOA 9/613, BOA 9/662, BOA 9/703, BOA 9/794, BOA 9/917, BOA 9/1054, BOA 9/1078, BOA 9/1101, BOA 9/1135, BOA 9/1323, BOA 10/226, BOA 10/238, BOA 10/428, BOA 10/481, BOA 10/827, BOA 10/893, BOA 10/948, BOA 10/953, BOA 10/986, BOA 10/1012, BOA 10/1014, BOA 11/67, BOA 11/176, BOA 11/200, BOA 11/311, BOA 11/389, BOA 11/426, BOA 11/508, BOA 11/551, BOA 11/658, BOA 11/739, BOA 11/963, BOA 11/1007, BOA 12/7, BOA 12/67 ve BOA 12/214.

⁶²BOA 8/814, BOA 8/841, BOA 8/866, BOA 8/964, BOA 8/984, BOA 8/1076, BOA 8/1174, BOA 8/1199, BOA 8/1230, BOA 8/1257, BOA 9/48, BOA 9/217, BOA 9/219, BOA 9/249, BOA 9/287, BOA 9/379, BOA 9/451, BOA 9/453, BOA 9/495, BOA 9/597, BOA 9/604, BOA 9/677, BOA 9/882, BOA 9/1135, BOA 10/145, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/383, BOA 10/512, BOA 11/5, BOA 11/114, BOA 11/551, BOA 11/556, BOA 11/739, BOA 11/866, BOA 11/907 ve BOA 11/1033.

⁶³iki Zimmi arasında, BOA 8/814, BOA 8/841, BOA 8/866, BOA 8/964, BOA 8/984, BOA 8/1076, BOA 8/1174, BOA 8/1199, BOA 8/1230, BOA 8/1257, BOA 9/48, BOA 9/217, BOA 9/219, BOA 9/249, BOA 9/287, BOA 9/379, BOA 9/453, BOA 9/495, BOA 9/597, BOA 9/604, BOA 9/677, BOA 9/882, BOA 9/1135, BOA 10/145, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/383, BOA 11/5, BOA 11/114, BOA 11/551, BOA 11/739, BOA 11/866, BOA 11/907 ve BOA 11/1033; Zimmi ile Yahudi arasında, BOA 8/1076, BOA 9/219 ve BOA 11/551, Yahudi ile Zimmi arasında, BOA 9/219, BOA 9/1135 ve BOA 11/551 ve iki Yahudi arasında BOA 9/219, BOA 9/451, BOA 11/551 ve BOA 11/556.

⁶⁴BOA 8/734, BOA 8/758, BOA 8/774, BOA 8/796, BOA 8/810, BOA 8/841, BOA 8/864, BOA 8/865, BOA 8/896, BOA 8/943, BOA 8/1033, BOA 8/1076, BOA 8/1091, BOA 8/1101, BOA 8/1174, BOA 8/1205, BOA 8/1257, BOA 8/1270, BOA 9/217, BOA 9/287, BOA 9/408, BOA 9/448, BOA 9/1014, BOA 9/1101, BOA 9/1135, BOA 10/84, BOA 10/175, BOA 10/214, BOA 10/227, BOA 10/1012, BOA 11/551, BOA 11/739 ve BOA 11/825.

⁶⁵Müslüman ile Zimmi arasında, BOA 8/734, BOA 8/758, BOA 8/774, BOA 8/796, BOA 8/841, BOA 8/864, BOA 8/896, BOA 8/943, BOA 8/1076, BOA 8/1091, BOA 8/1101, BOA 8/1174, BOA 8/1205, BOA 8/1257, BOA 8/1270, BOA 9/217, BOA 9/287, BOA 9/408, BOA 9/448, BOA 9/1014, BOA 9/1101, BOA 9/1135, BOA 10/84, BOA 10/175, BOA 10/214, BOA 10/227, BOA 10/1012, BOA 11/551, BOA 11/739 ve BOA 11/825 iken Müslüman ile Yahudi arasında, BOA 8/810, BOA 8/865, BOA 8/1033, BOA 8/1076 ve BOA 11/551'dir.

⁶⁶BOA 8/841, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/1076, BOA 8/1174, BOA 8/1223, BOA 8/1230, BOA 8/1257, BOA 9/48, BOA 9/52, BOA 9/144, BOA 9/217, BOA 9/249, BOA 9/287, BOA 9/389, BOA 9/678, BOA 9/731, BOA 9/849, BOA 9/1112, BOA 9/1135, BOA 10/93, BOA 10/145, BOA 10/567, BOA 10/871, BOA 10/894, BOA 11/5, BOA 11/200, BOA 11/551, BOA 11/739, BOA 11/803, BOA 12/48 ve BOA 12/217.

⁶⁷Zimmi ile Müslüman arasında, BOA 8/841, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/1076, BOA 8/1174, BOA 8/1223, BOA 8/1230, BOA 8/1257, BOA 9/48, BOA 9/52, BOA 9/144, BOA 9/217, BOA 9/249, BOA 9/287, BOA 9/389, BOA 9/678, BOA 9/731, BOA 9/849, BOA 9/1112, BOA 9/1135, BOA 10/93, BOA 10/145, BOA 10/567, BOA 10/871, BOA 10/894, BOA 11/5, BOA 11/200, BOA 11/551, BOA 11/739, BOA 11/803, BOA 12/48 ve BOA 12/217; Yahudi ile Müslüman arasında, BOA 9/1135, BOA 10/567, BOA 10/871 ve BOA 11/551 ve Nasrani ile Müslüman arasında, BOA 10/145.

Tablo 17. Müracaat Edenlerin Dinlerinin Başvuru Yerlerine Göre Dağılımları

MÜRACAAT EDENİN DİNİ	BAŞVURU YERİ			
	İSTANBUL	GALATA	ÜSKÜDAR	HASLAR
I. MÜSLÜMAN	87	17	11	14
II. GAYRİMÜSLİM	36	13	2	17
A. Zimmi	34	13	2	16
B. Yahudi	4	3	-	1
C. Nasranî	-	1	-	1
TOPLAM	123	30	13	31

Tarafların dinlerine ilişkin olarak yapılan son analiz, müracaat eden tarafın dini durumuna göre, başvuruyu yaptığı yerdir. Bu değerlendirmenin, İstanbul esnafının, şehrin dört ana bölgesindeki dini dağılımlarını öğrenebilmek açısından önemli görülmüştür. Tablo 17’den de görülebileceği gibi, müracaat eden Müslüman esnaf; yoğunluklu olarak İstanbul(Suriçi)⁶⁸ hinterlandındandır.⁶⁹Yine görülüyor ki, müracaat eden Gayrimüslim esnaf⁷⁰ da yine çoğunlukla İstanbul(Suriçi)⁷¹ ve Haslar(Eyüp)⁷² bölgesinde ikamet etmektedir.⁷³

⁶⁸BOA 8/725, BOA 8/742, BOA 8/756, BOA 8/758, BOA 8/796, BOA 8/800, BOA 8/810, BOA 8/841, BOA 8/863, BOA 8/864, BOA 8/865, BOA 8/867, BOA 8/868, BOA 8/869, BOA 8/897, BOA 8/898, BOA 8/906, BOA 8/907, BOA 8/914, BOA 8/919, BOA 8/939, BOA 8/943, BOA 8/974, BOA 8/981, BOA 8/990, BOA 8/1033, BOA 8/1092, BOA 8/1101, BOA 8/1141, BOA 8/1142, BOA 8/1144, BOA 8/1145, BOA 8/1174, BOA 8/1198, BOA 8/1205, BOA 8/1223, BOA 8/1265, BOA 9/28, BOA 9/52, BOA 9/71, BOA 9/107, BOA 9/163, BOA 9/168, BOA 9/217, BOA 9/232, BOA 9/287, BOA 9/360, BOA 9/408, BOA 9/427, BOA 9/440, BOA 9/448, BOA 9/613, BOA 9/662, BOA 9/703, BOA 9/956, BOA 9/1014, BOA 9/1054, BOA 9/1078, BOA 9/1101, BOA 9/1135, BOA 9/1323, BOA 10/238, BOA 10/584, BOA 10/753, BOA 10/827, BOA 10/893, BOA 10/953, BOA 10/986, BOA 10/1012, BOA 10/1014, BOA 11/200, BOA 11/389, BOA 11/426, BOA 11/658, BOA 11/706, BOA 11/726, BOA 11/739, BOA 11/747, BOA 11/749, BOA 11/825, BOA 11/848, BOA 11/902, BOA 11/970, BOA 11/1007, BOA 12/7, BOA 12/102 ve BOA 12/220.

⁶⁹Yine İstanbul(Suriçi) haricinde İstanbul’daki Müslüman dağılımına bakıldığında; Galata’nın, BOA 8/705, BOA 8/734, BOA 8/741, BOA 8/744, BOA 8/774, BOA 8/896, BOA 8/1260, BOA 8/1268, BOA 9/447, BOA 9/794, BOA 9/917, BOA 10/428, BOA 10/481, BOA 11/508, BOA 11/551, BOA 11/963 ve BOA 12/67; Üsküdar’ın, BOA 8/726, BOA 8/937, BOA 8/1091, BOA 8/127, BOA 9/35, BOA 9/79, BOA 9/101, BOA 9/252, BOA 10/84, BOA 11/67 ve BOA 12/214 ve Haslar(Eyüp)’ün, BOA 8/1076, BOA 8/1257, BOA 8/1258, BOA 8/1266, BOA 9/83, BOA 9/1204, BOA 10/175, BOA 10/214, BOA 10/226, BOA 10/227, BOA 10/948, BOA 11/176, BOA 11/311 ve BOA 12/308 kayıtlarında yer aldığı görülür.

⁷⁰ Bu Gayrimüslim esnaftan; İstanbul’da yaşayan Zimmiler, BOA 8/841, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/1174, BOA 8/1223, BOA 8/1230, BOA 9/48, BOA 9/52, BOA 9/144, BOA 9/217, BOA 9/232, BOA 9/287, BOA 9/365, BOA 9/379, BOA 9/495, BOA 9/677, BOA 9/849, BOA 9/882, BOA 9/1112, BOA 9/1135, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/753, BOA 11/200, BOA 11/739, BOA 11/747, BOA 11/749, BOA 11/803, BOA 11/804, BOA 11/866, BOA 11/905, BOA 11/1033, BOA 12/48 ve BOA 12/217; Galata’da yaşayan Zimmiler, BOA 8/1027, BOA 8/1199, BOA 8/1260, BOA 9/219, BOA 9/249, BOA 9/678, BOA 9/731, BOA 9/749, BOA 10/145, BOA 10/871, BOA 11/5, BOA 11/114 ve BOA 11/551; Üsküdar’da yaşayan Zimmiler, BOA 10/50 ve BOA 10/93; Haslar’da yaşayan Zimmiler, BOA 8/814, BOA 8/866, BOA 8/980, BOA 8/984, BOA 8/1076, BOA 8/1257, BOA 9/389, BOA 9/453, BOA 9/597, BOA 9/604, BOA 9/1204, BOA 10/383, BOA 10/525, BOA 10/567, BOA 10/894 ve BOA 11/907 kayıtlarıyla tespit edilirken, İstanbul(Suriçi)’de ikamet eden Yahudiler, BOA 9/232, BOA 9/451, BOA 9/1135 ve BOA 11/556; Galata’da ikamet eden Yahudiler, BOA 9/219, BOA 10/871 ve BOA 11/551; Haslar’da oturan Nasraniler, BOA 10/567; Galata’da oturan Nasraniler, BOA 10/145 ve Haslar’da oturan Nasraniler, BOA 10/512 kayıtlarında yer alır.

⁷¹BOA 8/841, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/1174, BOA 8/1223, BOA 8/1230, BOA 9/48, BOA 9/52, BOA 9/144, BOA 9/217, BOA 9/232, BOA 9/287, BOA 9/365, BOA 9/379, BOA 9/451, BOA 9/495, BOA 9/677,

F. HÜKÜMLERİN BAŞVURUNUN YAPILDIĞI YILA GÖRE ANALİZİ

İstanbul esnafının, 18.yüzyılın son döneminde yaşadığı sorunlar, son olarak, başvurunun yapıldığı tarihe (diğer bir ifadeyle, hükmün verildiği tarihe) göre de analiz edildi. Başvurunun yapıldığı yılı belirlemekteki kastımız, İstanbul esnafının sorunlarının yıllar itibariyle nasıl değiştiğini belirlemektir.

Tablo 18. Başvuru Yıllarının Dağılımı

BAŞVURU YILI	HÜKÜM SAYISI	YÜZDE DAĞILIMI(%)
1775-1779	119	60,1
1780-1784	34	17,2
1785-1789	26	13,1
1790-1793	19	9,6
TOPLAM	198	100

İncelediğimiz dönemde esnaf sorunlarına yönelik olarak verilen hükümler, başvurunun yapıldığı yıllar bazında değerlendirildiğinde, en fazla başvurunun, 1775-1779 yılları arasındaki dönemde yapıldığı belirlenirken dönemin sonuna doğru başvuruların nispeten azaldığı tespit edildi. Buna göre, İstanbul esnafının sorunlarının; %60,1'i 1775-1779 yılları arasında⁷⁴ yaşandığı görülürken, sırasıyla, %17,2'sinin 1780-1784 yılları arasındaki

BOA 9/849, BOA 9/882, BOA 9/1112, BOA 9/1135, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/753, BOA 11/200, BOA 11/556, BOA 11/739, BOA 11/747, BOA 11/749, BOA 11/803, BOA 11/804, BOA 11/866, BOA 11/905, BOA 11/1033, BOA 12/48 ve BOA 12/217.

⁷²**BOA 8/814, BOA 8/866, BOA 8/980, BOA 8/984, BOA 8/1076, BOA 8/1257, BOA 9/389, BOA 9/453, BOA 9/597, BOA 9/604, BOA 9/1204, BOA 10/383, BOA 10/512, BOA 10/525, BOA 10/567, BOA 10/894 ve BOA 11/907.**

⁷³Yine İstanbul(Suriçi) ve Haslar(Eyüp) haricinde İstanbul'daki Gayrimüslim dağılımına bakıldığında; Galata'nın, **BOA 8/1027, BOA 8/1199, BOA 8/1260, BOA 9/219, BOA 9/249, BOA 9/678, BOA 9/731, BOA 9/749, BOA 10/145, BOA 10/871, BOA 11/5, BOA 11/114 ve BOA 11/551 ve Üsküdar'ın, BOA 10/50 ve BOA 10/93** kayıtlarında var olduğu görülür.

⁷⁴**BOA 8/705, BOA 8/725, BOA 8/726, BOA 8/734, BOA 8/741, BOA 8/742, BOA 8/744, BOA 8/756, BOA 8/758, BOA 8/774, BOA 8/796, BOA 8/800, BOA 8/810, BOA 8/814, BOA 8/841, BOA 8/863, BOA 8/864, BOA 8/865, BOA 8/866, BOA 8/867, BOA 8/868, BOA 8/869, BOA 8/896, BOA 8/897, BOA 8/898, BOA 8/906, BOA 8/907, BOA 8/914, BOA 8/919, BOA 8/937, BOA 8/939, BOA 8/943, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/980, BOA 8/981, BOA 8/984, BOA 8/990, BOA 8/1027, BOA 8/1033, BOA 8/1059, BOA 8/1061, BOA 8/1076, BOA 8/1091, BOA 8/1092, BOA 8/1101, BOA 8/1141, BOA 8/1142, BOA 8/1144, BOA 8/1145, BOA 8/1174, BOA 8/1198, BOA 8/1199, BOA 8/1205, BOA 8/1223, BOA 8/1230, BOA 8/1231, BOA 8/1257, BOA 8/1258, BOA 8/1260, BOA 8/1265, BOA 8/1266, BOA 8/1268, BOA 8/1270, BOA 9/28, BOA 9/35, BOA 9/48, BOA 9/52, BOA 9/71, BOA 9/79, BOA 9/83, BOA 9/101, BOA 9/107, BOA 9/144, BOA 9/163, BOA 9/168, BOA 9/217, BOA 9/219, BOA 9/232, BOA 9/249, BOA 9/252, BOA 9/287, BOA 9/360, BOA 9/365, BOA 9/379, BOA 9/389, BOA 9/408, BOA 9/427, BOA 9/440, BOA 9/447, BOA 9/448, BOA 9/451, BOA 9/453, BOA 9/495, BOA 9/597, BOA 9/604, BOA 9/613, BOA 9/662, BOA 9/677, BOA 9/678, BOA 9/703, BOA 9/731, BOA 9/749, BOA 9/794, BOA 9/841, BOA 9/849, BOA 9/882, BOA 9/917, BOA 9/956, BOA 9/1014, BOA 9/1054, BOA 9/1078, BOA 9/1101, BOA 9/1112, BOA 9/1135, BOA 9/1204, BOA 9/1253, BOA 9/1307 ve BOA 9/1323.**

dönemde⁷⁵, %13,1'inin 1785-1789 yılları arasındaki dönemde⁷⁶ ve %9,6'sının 1790-1793 yılları arasındaki dönemde⁷⁷ yaşandığı belirlenebilir. Yine ilgili dönemde, yapılan toplam başvuruların, %51,5'inin dönem başında ve sırasıyla 1775⁷⁸, 1776⁷⁹ ve 1777⁸⁰ yılları arasında yoğunlaştığı görüldü. Bununla birlikte yine esnaf sorunlarının yaklaşık %5,5'lerinin, 1778⁸¹, 1781⁸², 1782⁸³ ve 1792⁸⁴ yıllarında yaşandığı belirlendi.⁸⁵

⁷⁵BOA 10/50, BOA 10/84, BOA 10/93, BOA 10/145, BOA 10/175, BOA 10/214, BOA 10/226, BOA 10/227, BOA 10/238, BOA 10/256, BOA 10/281, BOA 10/304, BOA 10/383, BOA 10/398, BOA 10/428, BOA 10/474, BOA 10/481, BOA 10/512, BOA 10/525, BOA 10/567, BOA 10/584, BOA 10/753, BOA 10/763, BOA 10/827, BOA 10/871, BOA 10/893, BOA 10/894, BOA 10/948, BOA 10/953, BOA 10/986, BOA 10/1009, BOA 10/1012, BOA 10/1014 ve BOA 11/5.

⁷⁶BOA 11/1, BOA 11/67, BOA 11/114, BOA 11/143, BOA 11/176, BOA 11/200, BOA 11/311, BOA 11/389, BOA 11/426, BOA 11/508, BOA 11/551, BOA 11/556, BOA 11/597, BOA 11/658, BOA 11/706, BOA 11/726, BOA 11/739, BOA 11/747, BOA 11/749, BOA 11/803, BOA 11/804, BOA 11/825, BOA 11/834, BOA 11/848, BOA 11/866 ve BOA 11/902.

⁷⁷BOA 11/2, BOA 11/3, BOA 11/905, BOA 11/907, BOA 11/963, BOA 11/970, BOA 11/1007, BOA 11/1033, BOA 11/1035, BOA 12/6, BOA 12/7, BOA 12/48, BOA 12/67, BOA 12/102, BOA 12/150, BOA 12/214, BOA 12/217, BOA 12/220 ve BOA 12/308.

⁷⁸BOA 8/705, BOA 8/725, BOA 8/726, BOA 8/734, BOA 8/741, BOA 8/742, BOA 8/744, BOA 8/756, BOA 8/758, BOA 8/774, BOA 8/796, BOA 8/800, BOA 8/810, BOA 8/814, BOA 8/841, BOA 8/863, BOA 8/864, BOA 8/865, BOA 8/866, BOA 8/867, BOA 8/868, BOA 8/869, BOA 8/896, BOA 8/897, BOA 8/898, BOA 8/906, BOA 8/907, BOA 8/914, BOA 8/919, BOA 8/937, BOA 8/939, BOA 8/943, BOA 8/964, BOA 8/974, BOA 8/980, BOA 8/981, BOA 8/984, BOA 8/990, BOA 8/1027, BOA 8/1033, BOA 8/1059, BOA 8/1061, BOA 8/1076, BOA 8/1091, BOA 8/1092 ve BOA 8/1101.

⁷⁹BOA 8/1141, BOA 8/1142, BOA 8/1144, BOA 8/1145, BOA 8/1174, BOA 8/1198, BOA 8/1199, BOA 8/1205, BOA 8/1223, BOA 8/1230, BOA 8/1231, BOA 8/1257, BOA 8/1258, BOA 8/1260, BOA 8/1265, BOA 8/1266, BOA 8/1268, BOA 8/1270, BOA 9/28, BOA 9/35, BOA 9/48, BOA 9/52, BOA 9/71, BOA 9/79, BOA 9/83, BOA 9/107, BOA 9/144, BOA 9/163, BOA 9/168, BOA 9/217, BOA 9/219, BOA 9/232, BOA 9/249, BOA 9/252 ve BOA 9/287.

⁸⁰BOA 9/360, BOA 9/365, BOA 9/379, BOA 9/389, BOA 9/408, BOA 9/427, BOA 9/440, BOA 9/447, BOA 9/448, BOA 9/451, BOA 9/453, BOA 9/495, BOA 9/597, BOA 9/604, BOA 9/613, BOA 9/662, BOA 9/677, BOA 9/678, BOA 9/703, BOA 9/731 ve BOA 9/749.

⁸¹BOA 9/101, BOA 9/794, BOA 9/841, BOA 9/849, BOA 9/882, BOA 9/917, BOA 9/956, BOA 9/1014, BOA 9/1054, BOA 9/1078, BOA 9/1101 ve BOA 9/1112.

⁸²BOA 10/50, BOA 10/84, BOA 10/93, BOA 10/145, BOA 10/175, BOA 10/214, BOA 10/226, BOA 10/227, BOA 10/238, BOA 10/256, BOA 10/281 ve BOA 10/304.

⁸³BOA 10/383, BOA 10/398, BOA 10/428, BOA 10/474, BOA 10/481, BOA 10/512, BOA 10/525, BOA 10/567, BOA 10/584 ve BOA 10/753.

⁸⁴BOA 11/905, BOA 11/907, BOA 11/963, BOA 11/970, BOA 11/1007, BOA 11/1033, BOA 11/1035, BOA 12/6, BOA 12/7 ve BOA 12/48.

⁸⁵Bununla birlikte yine defter kayıtlarda, 1779 yılında, BOA 9/1135, BOA 9/1204, BOA 9/1253, BOA 9/1307 ve BOA 9/1323; 1783 yılında, BOA 10/763, BOA 10/827, BOA 10/871, BOA 10/893, BOA 10/894, BOA 10/948, BOA 10/953, BOA 10/986 ve BOA 10/1009; 1784 yılında, BOA 10/1012, BOA 10/1014 ve BOA 11/5; 1785 yılında, BOA 11/67, BOA 11/114, BOA 11/143, BOA 11/176 ve BOA 11/200; 1786 yılında, BOA 11/311, BOA 11/389, BOA 11/426, BOA 11/508, BOA 11/551, BOA 11/556 ve BOA 11/597; 1787 yılında, BOA 11/658, BOA 11/706, BOA 11/726, BOA 11/739, BOA 11/747, BOA 11/749, BOA 11/803 ve BOA 11/804; 1788 yılında, BOA 11/825, BOA 11/834, BOA 11/848, BOA 11/866 ve BOA 11/902; 1789 yılında, BOA 11/1; 1790 yılında, BOA 11/2 ve BOA 11/3 ve 1793 yılında, BOA 12/67, BOA 12/102, BOA 12/150, BOA 12/214, BOA 12/217, BOA 12/220 ve BOA 12/308 kayıtlarının tutulduğu görüldü.

IV. SONUÇ

İstanbul'daki esnafın, 18.yüzyıl son dönemindeki sorunlarını -İstanbul Ahkam Defterleri kayıtları üzerinden- sosyal, ekonomik ve hukuki olarak analiz etmeyi amaçlayan bu çalışmada, Ahkam Defterleri'nde, ilgili döneme ve konuya ilişkin olarak 198 hüküm tespit edildi. Hükümlerin değerlendirilmesi için;defter numaraları, ihtilaf konuları, başvuru yerleri, taraflarının sosyal konumları, taraflarının dinleri ve başvuru yıllarıkriterleri belirlendi ve her bir hüküm kendi içinde bu değişkenlere göre tasniflendi. Ahkam kayıtlarından yapılan tasnifleme sonucunda, 18.yüzyılın son döneminde, İstanbul esnafıyla ilgili olarak çeşitli sonuçlara ulaşıldı.

İlgili dönem içerisinde, İstanbul esnafının sorunları, 8 ile 12 numaralı defterlerde yer almakta olup, sorunların, özellikle 8 ve 9 numaralı defterlerde olduğu ve dönem sonuna doğru nispeten azaldığı belirlenmiştir.

Dönemin İstanbul esnafının en fazla ihtilafa düştüğü sorunlar; sırasıyla, alım-satım, tahsis, kethüdalık, tevzi-taksim, narh ve dükkan nizamlarına ilişkindir.

19.yüzyıla kadar İstanbul, idari ve hukuki teşkilatlanma açısından, dört bölgeye ayrılırdı: İstanbul(Suriçi, Dersaadet), Galata, Üsküdar ve Haslar(Eyüp, Surdışı). Verilen hükümlere göre yaptığımız değerlendirmemiz kapsamında, İstanbul esnafının yoğunlukla, İstanbul(Suriçi) bölgesinde yaşadığı belirlenmiştir. Daha sonra yoğunlaşma, Galata, Haslar ve Üsküdar sıralamasıyla azalmaktadır. Yine bunlardan Galata kazası hinterlandında, yoğunlaşma Bandırma, Beşiktaş ile Kasımpaşa nahiyelerinde olurken; Haslar kazası içinde, Silivri, Çekmece-i Sağır, Midye ile Hasköy ve Üsküdar kazası sınırlarında, Karamürsel ile Yoros nahiyelerinde esnafın yoğunluklu olarak yaşadığı belirlenmiştir.

İstanbul esnafıyla ilgili olarak verilen hükümlerden, taraflar, sosyal sınıflarına göre “yöneten” ve “yönetilen” olarak ayrıldı ve görüldü ki, hem hükmün verilmesi için “müracaat eden” taraf ve hem de kendi aleyhine hüküm verilen “şikayet edilen” taraf, yoğunluklu olarak, şehir merkezinde ikamet etmekte olan yönetilenlerden oluşmuştur. Yine hükümlerin %90'ında her iki taraf da yönetilenlerden müteşekkildir.

Yine kayıtlar ışığında, dönemin İstanbul esnafının dinleri değerlendirildiğinde, tarafların çoğunlukla Müslümanlar arasında yaşandığı tespit edildi. Müracaat edenlerin %54'ü Müslüman ve %28'i Gayrimüslimlerden oluşurken; şikayet edilenlerde bu oranlar %42,7 Müslüman ve %25,3 Gayrimüslim olarak değişti. Bununla birlikte Gayrimüslimlerin oldukça yüksek bir bölümü, Zimmilerden oluştu ki, müracaat eden Gayrimüslimlerin %95,4'ü ve

şikayet edilen Gayrimüslimlerin %91'i Zimmidir. Yine karşılıklı taraflara bakıldığında, verilen hükümlerin; %46,3'ünde her iki taraf da Müslüman iken, %19,5'inde her iki taraf Gayrimüslimdir. Öte yandan, hem Müslüman ve hem de Gayrimüslim esnafın yoğunlaştığı yer, İstanbul(Suriçi) olarak belirlendi.

Son olarak, 18.yüzyılın son çeyreğine(1775-1793) ait hükümlerin, verildikleri tarihlere göre yapılan analizde görüldü ki, İstanbul esnafının sorunları yüzyılın sonlarına doğru nispeten azalmaktadır. Şöyle ki, dönem içinde, İstanbul esnafına ilişkin olarak kaydedilen hükümlerin; %60,1'inin 1775-1779 yılları arasındaki dönemde verildiği görülürken, 1790-1793 yılları arasındaki dönemde, sadece %9,6'sının verildiği tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

YARARLANILAN İSTANBUL AHKAM DEFTERLERİ ARŞİV KAYITLARI

-BOA 8/705	-BOA8/897	-BOA8/1141
-BOA8/725	-BOA8/898	-BOA8/1142
-BOA8/726	-BOA8/906	-BOA8/1144
-BOA8/734	-BOA8/907	-BOA8/1145
-BOA8/741	-BOA8/914	-BOA8/1174
-BOA8/742	-BOA8/919	-BOA8/1198
-BOA8/744	-BOA8/937	-BOA8/1199
-BOA8/756	-BOA8/939	-BOA8/1205
-BOA8/758	-BOA8/943	-BOA8/1223
-BOA8/774	-BOA8/964	-BOA8/1230
-BOA8/796	-BOA8/974	-BOA8/1231
-BOA8/800	-BOA8/980	-BOA8/1257
-BOA8/810	-BOA8/981	-BOA8/1258
-BOA8/814	-BOA8/984	-BOA8/1260
-BOA8/841	-BOA8/990	-BOA8/1265
-BOA8/863	-BOA8/1027	-BOA8/1266
-BOA8/864	-BOA8/1033	-BOA8/1268
-BOA8/865	-BOA8/1059	-BOA8/1270
-BOA8/866	-BOA8/1061	-BOA9/28
-BOA8/867	-BOA8/1076	-BOA9/35
-BOA8/868	-BOA8/1091	-BOA9/48
-BOA8/869	-BOA8/1092	-BOA9/52
-BOA8/896	-BOA8/1101	-BOA9/71

-BOA9/79	-BOA9/841	-BOA10/584
-BOA9/83	-BOA9/849	-BOA10/753
-BOA9/101	-BOA9/882	-BOA10/763
-BOA9/107	-BOA9/917	-BOA10/827
-BOA9/144	-BOA9/956	-BOA10/871
-BOA9/163	-BOA9/1014	-BOA10/893
-BOA9/168	-BOA9/1054	-BOA10/894
-BOA9/217	-BOA9/1078	-BOA10/948
-BOA9/219	-BOA9/1101	-BOA10/953
-BOA9/232	-BOA9/1112	-BOA10/986
-BOA9/249	-BOA9/1135	-BOA10/1009
-BOA9/252	-BOA9/1204	-BOA10/1012
-BOA9/287	-BOA9/1253	-BOA10/1014
-BOA9/360	-BOA9/1307	-BOA11/1
-BOA9/365	-BOA9/1323	-BOA11/2
-BOA9/379	-BOA10/50	-BOA11/3
-BOA9/389	-BOA10/84	-BOA11/5
-BOA9/408	-BOA10/93	-BOA11/67
-BOA9/427	-BOA10/145	-BOA11/114
-BOA9/440	-BOA10/175	-BOA11/143
-BOA9/447	-BOA10/214	-BOA11/176
-BOA9/448	-BOA10/226	-BOA11/200
-BOA9/451	-BOA10/227	-BOA11/311
-BOA9/453	-BOA10/238	-BOA11/389
-BOA9/495	-BOA10/256	-BOA11/426
-BOA9/597	-BOA10/281	-BOA11/508
-BOA9/604	-BOA10/304	-BOA11/551
-BOA9/613	-BOA10/383	-BOA11/556
-BOA9/662	-BOA10/398	-BOA11/597
-BOA9/677	-BOA10/428	-BOA11/658
-BOA9/678	-BOA10/474	-BOA11/706
-BOA9/703	-BOA10/481	-BOA11/726
-BOA9/731	-BOA10/512	-BOA11/739
-BOA9/749	-BOA10/525	-BOA11/747
-BOA9/794	-BOA10/567	-BOA11/749

- BOA11/803
- BOA11/804
- BOA11/825
- BOA11/834
- BOA11/848
- BOA11/866
- BOA11/902
- BOA11/905
- BOA11/907
- BOA11/963
- BOA11/970
- BOA11/1007
- BOA11/103
- BOA11/105
- BOA12/6
- BOA12/7
- BOA12/48
- BOA12/67
- BOA12/102
- BOA12/150
- BOA12/214
- BOA12/217
- BOA12/220
- BOA12/308